

MASTEROPPGAVE I SOSIALFAG

Universitetet
i Stavanger

«En [gjenforening] kan imidlertid ikke utelukkes ...»

En kvalitativ studie av hva fylkesnemnda vektlegger som aktuelt og viktig i utmåling av samvær i saker om omsorgsovertakelser i 2021 og 2022 etter Strand Lobben-dommen

Universitetet i Stavanger
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for sosialfag
Vår 2022

Kandidat Lise Rusdal
Veileder Liss-Gøril Anda-Ågotnes

UNIVERSITETET I STAVANGER

MASTERSTUDIUM I SOSIALFAG MASTERGRADSOPPGAVE

SEMESTER: Vårsemester 2022

FORFATTER/MASTERKANDIDAT: Lise Rusdal

VEILEDER: Liss-Gøril Anda-Ågotnes

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:

Norsk tittel: «En [gjenforening] kan imidlertid ikke utelukkes ...» En kvalitativ studie av hva fylkesnemnda vektlegger som aktuelt og viktig i utmåling av samvær i saker om omsorgsovertakelser i 2021 og 2022 etter Strand Lobben-dommen

Engelsk tittel: «A [reunification] however can not be ruled out ...» A qualitative study of what the County Social Welfare Board emphasizes as relevant and important in measuring visitation in cases of care orders in 2021 and 2022 after the Strand Lobben judgement

---

EMNEORD/STIKKORD: Barnevern, samvær, gjenforening, tilknytning, EMD, Strand Lobben

---

ANTALL SIDER: 74

ANTALL ORD: 26445

STAVANGER 30.05.2022

Kandidatens navn: Lise Rusdal

Forord

Etter snart ni år i barnevernsfeltet hadde jeg nærmest lagt fra meg tanken om å sette meg på skolebenken på ny og så ikke for meg at jeg skulle vandre gangene på UiS igjen. Selv om det til tider har vært en svært krevende oppgave å både studere og arbeide på fulltid, er jeg glad for at du «lurte» meg med på denne reisen, Tonje! Jeg setter pris på opplevelsen du, jeg og Kamilla har hatt sammen.

Det er mange å takke etter dette. Jeg vil rette en stor takk til Barne- og familieenheten i Sandnes og min leder, Veronica, for å ha gitt meg muligheten til å ta dette studiet.

Takk til min veileder Liss-Gøril Anda-Ågotnes, for mye kunnskap, for morsomme diskusjoner og for at du har vært tilgjengelig til nesten alle døgnets tider.

Takk til mine kollegaer, familie og gode venner for motivasjonsgaver, middag, støtte og gode tanker. En ekstra stor takk til min søster Tone, for hjelp og innspill. Og til min søster Anne, for de høyeste heiaropene!

En spesiell takk til min dyktige venninne Anne, som alltid har hatt svar på mine spørsmål, som har trøstet og motivert meg. Denne prosessen hadde ikke vært den samme uten deg og din tro på meg.

Til slutt vil jeg takke meg selv, for at jeg stod løpet ut – eg e' ei gudinna!

Lise Rusdal,
Stavanger, mai 2022

Sammendrag

Denne studien tar for seg fylkesnemndas utmålinger av samvær i saker som gjaldt omsorgsovertakelser i henhold til Lov om barneverntjenester § 4-12. Formålet med studien var å få mer innsikt i hvordan fylkesnemnda etter Strand Lobben-dommen fra 2019 vurderte og vektla ulike hensyn når de skulle utmåle samvær med tanke på målet om gjenforening. Spørsmål i dette ble også om målet om gjenforening ble ivaretatt og om plasseringene ble vurdert til å være langvarige.

Studien er dermed en kvalitativ dokument-studie hvor jeg har hatt en hermeneutisk tilnærming. Datamaterialet er analysert ved hjelp av tematisk analyse som inspirert av Johannessen, Rafoss og Rasmussen (2018).

Studien indikerer at det har skjedd endringer i synet på varighet av plasseringer etter § 4-12. Omsorgsovertakelser ble grunnleggende sett på som midlertidige, selv om flere faktorer i saken tilsa at plasseringen vil være over lang tid og det ble gjort klart at det var vanskelig å kunne fastslå tidsperspektivet for plasseringen. Dette, sammen med spørsmålet om tilknytning til både biologiske foreldre og fosterhjem, fremstod som to til dels motstridende hensyn. Dette kan potensielt gi ikke bare barnet, men også foreldre og fosterhjem en hverdag konstant preget av midlertidighet.

Anerkjennelse, aksept og samarbeid var noe som ble vurdert å være av stor betydning for prognosene for tilknytning og suksessraten i plassering, men analyse av datamaterialet viste at dette likevel ikke ble gitt mye plass i vedtakene, med få unntak.

Innhold

<i>Forord</i>	3
<i>Sammendrag</i>	4
<i>1 Innledning</i>	8
1.1 Bakgrunn for valg av tema	8
1.2 Formål med studien	8
1.3 Problemstilling	9
1.4 Begrepsavklaringer	9
1.5 Avgrensninger	11
<i>2 Bakgrunn</i>	13
2.1 Strand Lobben-dommen	13
2.2 Dommer i Høyesterett som resultat av Strand Lobben-dommen	14
<i>3 Bakteppe for studien og tidligere forskning</i>	16
3.1 Trenden tidligere og før Strand Lobben-dommen	16
3.2 Samvær for barn i fosterhjem	17
3.3 Barnevernets arbeid	19
3.4 Arbeid med ny barnevernlov	19
3.5 Ansvarsfordeling	20
3.6 Grunnleggende prinsipper	21
3.7 Omsorgsovertakelse iht. § 4-12	22
3.8 Fastsettelse av samvær iht. § 4-19	24
3.9 Forståelsen av samvær i Norge	25
<i>4 Teoretisk rammeverk</i>	26
4.1 Tilknytningsteori	26
4.1.1 John Bowlby	26
4.1.2 Betydningen av tilknytning for barnets fungering i et livsløpsperspektiv	26
4.1.3 Mary Ainsworths tre tilknytningsstiler	27
4.2 Tilknytning i to perspektiver	28
4.2.1 Behovsretningen: Dekking av basale behov skaper tilknytning	29
4.2.2 Relasjonsretningen: ubrytelige biologiske bånd	30
4.2.3 Forbehold i behovsretningen og relasjonsretningen	31
4.3 Barneperspektiv	31
4.4 Raundalen-utvalget om behov og tilknytning	32
4.5 Axel Honneths anerkjennelsesteori	33
<i>5 Metode</i>	35
5.1 Vitenskapsteoretisk tilnærming	35
5.2 Valg av metode	36

5.3 Dokumentanalyse av vedtak om omsorgsovertakelse	36
5.4 Datainnsamling og søkeprosess.....	37
5.5 Studiens utvalg	38
5.6 Kvalitet i forskningsprosessen.....	38
5.6.1 Reliabilitet	38
5.6.2 Validitet	39
5.7 Forskningsetiske vurderinger	39
5.8 Forske på eget fagfelt	40
5.9 Databehandling og analytisk tilnærming.....	41
5.9.1 Steg 1: forberedelse	41
5.9.2 Steg 2: koding.....	41
5.9.3 Steg 3: kategorisering av tema.....	42
5.9.4 Steg 4: Rapportering av funn.....	42
<i>6 Funn og analyse .....</i>	<i>43</i>
6.1 Kort oppsummering av funnene	43
6.1.1 Endring av bruk av rettspraksis	43
6.1.2 Fremtidig gjenforening som argument for styrking av biologiske bånd.....	45
6.1.3 Sårbare barn og nye tilknytningsprosesser	47
6.1.4 Samarbeid og aksept til tross for ønske om gjenforening.....	49
6.1.5 Ambivalens og midlertidighet	50
<i>7 Drøfting .....</i>	<i>53</i>
7.1 Oppsummert	53
7.1.1 Endring i rettspraksis	54
7.1.2 Fremtidig gjenforening som argument for styrking av biologiske bånd.....	55
7.1.3 Sårbare barn og nye tilknytningsprosesser	56
7.1.4 Samarbeid og aksept til tross for et ønske om gjenforening	59
7.1.5 Ambivalens og midlertidighet	60
<i>8 Avslutning.....</i>	<i>62</i>
8.1 Oppsummering og konklusjon	62
8.2 Studiens styrker og svakheter.....	62
8.3 Implikasjoner for praksis.....	63
8.4 Aktuelle tema for videre forskning.....	64
<i>9 Litteratur og referanser.....</i>	<i>65</i>
9.1 Litteratur.....	65
9.2 Norske lover	68
9.3 Forarbeider og utredninger.....	68
9.4 Norske avgjørelser.....	69
9.5 Fylkesnemndsvedtak	69
9.6 Internasjonale konvensjoner.....	69
9.7 Internasjonale avgjørelser.....	69

Vedlegg	69
1 Saksmatrise.....	69

1 Innledning

I studiens første kapittel presenteres bakgrunnen for mitt valg av tema og videre formålet med denne studien. Jeg setter opp problemstillingen og legger frem de forskningsspørsmålene som har gjort seg gjeldende for å belyse denne. Jeg gjør rede for begreper som er aktuelle i studien og til slutt de avgrensninger som er satt.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Det ser ut til å være en ny æra i barnevernet og arbeidet med samvær og gjenforening. I løpet av min tid som saksbehandler i barneverntjenesten har jeg jobbet i flere år hvor det ble utmålt en mengde samvær mellom barn og biologiske foreldre som i dag blir ansett som for lite. I saker om omsorgsovertakelse der jeg representerte kommunen, fikk foreldrene utmålt samvær mellom to og seks ganger i året. Dette var noe jeg merket endret seg etter Strand Lobben-dommen i Den europeiske menneskerettsdomstol i Strasbourg 10. september 2019, og Høyesterettsdommene HR-2020-661-S, HR-2020-662-S og HR-2020-663-S som kom i kjølvannet av dette 27. mars 2020. Når sakene hvor jeg var involvert som saksbehandler ble anket fra fylkesnemnda til tingretten og senere behandlet etter tilbakeføringskrav fra foreldrene, hadde jeg inntrykk av at det ble utmålt betydelig mer samvær etter 2020: det lå nå vanligvis på seks til tolv samvær i året.

Før Strand Lobben-dommen erfarte jeg også at fylkesnemnda vektla barnets behov for ro i fosterhjemmet etter omsorgsovertakelse for å etablere seg til nye omsorgspersoner. At dette ble vektlagt av fylkesnemnda, ble bekreftet av Tina Gerds-Andresen sin studie fra 2020 hvor hun gikk gjennom 91 fylkesnemndsvedtak som gjaldt omsorgsovertakelser. Norge fikk kritikk av EMD i Strand Lobben-dommen blant annet for å anta at plasseringen ble langvarig og for at det var utmålt for lite samvær til å kunne si noe om mors omsorgsevne (EMD-2013-37283-2). EMD mente at det lave samværsomfanget tilsa at gjenforening ofte var oppgitt. En trygg tilknytning er grunnlaget for videre mestring og utvikling (Bowlby, 1997) og jeg ønsket derfor å se på om det var blitt gjort en endring i hvordan fylkesnemnda vektla spørsmålet om tilknytning ved omsorgsovertakelse og hva det innebar.

1.2 Formål med studien

Hensikten med denne studien har vært å belyse hvordan fylkesnemnda balanserer barnets behov for tilknytning til omsorgspersoner og trygge voksne etter å ha blitt adskilt fra sine biologiske

foreldre med hensyn til fremtidig gjenforening, i saker om omsorgsovertakelser etter Strand Lobben-dommen i 2019 og Høyesterettsdommene fra 2020.

1.3 Problemstilling

Studien tar for seg ti fylkesnemndsvedtak gjeldende omsorgsovertakelser i henhold til Lov om barneverntjenester § 4-12. Jeg har hovedsakelig sett på fylkesnemndas fastsettelse av samvær og problemstillingen har vært:

Hva vektlegger fylkesnemnda som aktuelt og viktig å ta hensyn til i utmåling av samvær i omsorgsovertakelsessaker i 2021-2022 etter Strand Lobben-dommen?

Med denne problemstillingen har følgende forskningsspørsmål vært førende:

- Hvilken holdning har fylkesnemnda til EMDs krav vedrørende gjenforening?
- Hvordan vektlegger fylkesnemnda spørsmålet om tilknytning i sine vurderinger ved samværsfastsettelse i omsorgsovertakelsessakene?
- Hvordan balanseres tilknytning til biologiske foreldre med behov for tilknytning til nye omsorgspersoner?

1.4 Begrepsavklaringer

Barnevernloven er kort for Lov om barneverntjenester av 1992, som er loven barnevernet jobber etter. Når det henvises til lovbestemmelser, er dette etter barnevernloven med mindre annet er opplyst.

Foreldre vil i denne studien bety biologiske foreldre. Andre omsorgspersoner for barnet vil kalles fosterforeldre eller fosterhjem.

Omsorgsevne kalles også omsorgskompetanse. Begrepet brukes om «foreldres holdninger og handlinger overfor barna» (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 132). Det er kvaliteter som for noen er nødvendig å trene seg opp til i større grad enn andre, men en viss grad av omsorgskompetanse vil ligge intuitivt til de fleste (Bunkholdt & Kvaran, 2021).

Omsorgsovertakelse betyr at det offentlige ved barnevernet overtar omsorgen for barnet etter tvangsvedtak gjort av fylkesnemnda jfr. barnevernloven § 4-12. Det er dermed barneverntjenesten som har hovedansvaret for barnet og dets oppvekst. Ved omsorgsovertakelse fratras foreldrene omsorgen, men ikke automatisk foreldreansvaret for barnet. For å frata noen foreldreansvaret må det gjøres eget vedtak om dette etter § 4-20. For

ordens skyld opplyses det at barn kan også plasseres på frivillig grunnlag utenfor hjemmet, med samtykke fra foreldrene. Dette gjøres da etter § 4-4 (Lindboe, 2009).

Samvær vil i denne studien bety fysiske treff mellom foreldre og barn etter plassering. Mengden samvær skal utmåles etter § 4-19 når barnet plasseres ut av hjemmet. Ved omsorgsovertakelse skal dette alltid utmåles av fylkesnemnda, enten det fastsettes samvær eller en nektelse av dette. Utgangspunktet er at foreldre og barn har rett på samvær med hverandre etter plassering. Andre, viktige personer som barnet har bodd med før omsorgsovertakelsen, for eksempel steforeldre, kan også kreve at fylkesnemnda utmåler samvær for dem i tillegg til foreldrene. Andre personer, som besteforeldre, kan kreve samvær dersom en av foreldrene er døde eller har blitt nektet samvær med barnet (NOU 2016: 16).

Tilsyn under samværet er en ytterligere begrensning i barn og foreldres rett til kontakt med hverandre. Når det settes inn tilsyn, vil det si at en kompetent person er med på samvær og ivaretar barnet i henhold til et gitt mandat. Tilsyn må begrunnes ut fra behovet for å skjerme barnet fra både fysisk og psykisk fare eller skade (Ofstad & Skar, 2015). Adgang til å sette inn tilsyn under samvær er ikke regulert i barnevernloven, men gitt ut av Høyesterettsdommer. Tanken er at når en kan nekte samvær i en barnevernssak med hjemmel i § 4-19, må det også være adgang til å sette inn tilsyn under samvær (Bendiksen & Haugli, 2021). Tilsyn kan være at en person er til stede hele eller deler av samværet.

Fosterhjem som plasseringssted gjøres rede for i barnevernloven § 4-15 redegjør for valg av plasseringssted når barn tas ut av hjemmet. Barnevernet må redegjøre for i sin sak for fylkesnemnda om hva som vurderes som riktig plasseringstiltak for barnet i det enkelte tilfellet, ut fra barnets behov, bakgrunn, lengde på plassering og samvær. Kontinuitet for barnet skal tas særlig hensyn til. Det er fosterhjemmet som har den daglige omsorgen for barnet, på vegne av det offentlige («Barne- ungdoms- og familiedirektoratet», 2022).

Kontinuitet for barnet er vektlagt i den utstrekning at det er gitt plass i lovbestemmelsen § 4-1 om barnets beste. Hensynet til barnets behov for kontinuitet i omsorgen spiller inn når det tas stilling til en flytting av barnet, både i det tilfellet hvor det tas ut av det biologiske hjemmet, når det føres tilbake eller når det skifter tiltak innad i barnevernet (Ofstad & Skar, 2015)

Gjenforening kan også kalles tilbakeføring og betyr at barnet flyttes tilbake til foreldrene. Dette reguleres av barnevernloven § 4-21. Barnevernet har plikt til å følge situasjonen etter omsorgsovertakelse etter § 4-16 og dersom årsaken bak omsorgsovertakelsen og behovet ikke lengre er til stede, skal det gjøres vedtak om at omsorgsovertakelse skal opphøre. Foreldre kan

kreve sak for fylkesnemnda om opphevelse av omsorgsovertakelse når det er gått tolv måneder etter sist behandling. I praksis kan barneverntjenesten reise sak om dette før tidsfristen, dersom det vurderes at det er grunnlag for å oppheve vedtaket om omsorgsovertakelse (Bendiksen & Haugli, 2021).

Fylkesnemnda er første behandlingsinstans for barnevern og sosiale saker (Fylkesnemndene.no, 2022).

Høyesterett har de siste årene vært en prejudikat domstol; dommer herfra avklarer prinsipielle spørsmål og blir lagt til grunn for hvordan fremtidig rettspraksis vil utvikle seg (Norges domstoler, 2022).

EMD er forkortelse for Den europeiske menneskerettsdomstol. Denne domstolen er lokalisert i Strasbourg i Frankrike og behandler saker opp mot menneskerettigheter, som er ferdig behandlet i alle nasjonale domstoler i forkant (regjeringen.no)

EMK er forkortelse for Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. Dette er en internasjonal avtale som ble vedtatt av Europarådet i 1950 og ratifisert av Norge i 1953. Saker som behandles i EMD, handler om spørsmål i tråd med blant annet denne konvensjonen. Spesielt EMK artikkel 8 handler om respekt for privatliv og familieliv og er aktuell i saker som gjelder barnevern og omtales i denne studien (Regjeringen, 2022).

BK står for Barnekonvensjonen. Dette er også en internasjonal avtale og denne sikrer et menneskerettsvern spesielt for dem som barn. BK artikkel 3 handler om at barnets beste skal legges til grunn når det tas avgjørelser om barn. BK artikkel 9 kan knyttes til EMK artikkel 8 – denne gjelder barnets rett til vern fra å bli motvillig adskilt fra sine foreldre (Regjeringen, 2022).

1.5 Avgrensninger

I denne studien har jeg fokusert på samværsfastsettelsen i saker om omsorgsovertakelse som behandles i fylkesnemnda. Jeg har gjennomgått vedtak fra perioden 2021-2022, for å kunne konsentrere meg om vedtak som har kommet på plass en tid etter Høyesterettsdommene i mars 2020. Etter utvelgingskriteriene endte jeg opp med ti vedtak, noe som er relativt begrenset. Likevel gikk jeg ikke lengre tilbake i tid, ut av hensyn til kapasitet for gjennomføring av studien. Jeg har fokusert på hva som har vært begrensende og utvidende i samværsfastsettelsen, men ikke tilsyn som en begrensnig. Når jeg har gjennomgått datamaterialet har jeg rettet oppmerksomheten mot samværsfastsettelsen og utelatt selve behandlingen av

omsorgsovertakelsen. I fastsettelsen av samværet blir det likevel redegjort for hva som er barnets og foreldrenes behov og utfordringer.

Jeg har avgrenset datamaterialet til å omfatte omsorgsovertakelser i fylkesnemnda og ikke ankesaker til tingretten eller lagmannsretten. Dette valget har jeg tatt på bakgrunn av at fylkesnemnda er den primære behandlingsinstansen for barnevern og sosiale saker og består av nemndsledere som spesielt har kunnskap på dette feltet.

Jeg har heller ikke inkludert saker som har blitt behandlet forenklet eller i samtaleprosess. Når saker behandles forenklet gjøres dette av nemndsleder alene, basert på de dokumenter som er forelagt fylkesnemnda. Dette gjøres i noen tilfeller på tross av manglende samtykke fra partene. I samtaleprosess behandles sakene som et mindre formelt forhandlingsmøte, hvor partene deltar med sine prosessfullmektiger, sammen med nemndsleder. Det føres ikke vitner og forhandling gjenopptas gjerne i flere ledd i samme instans. Jeg ønsket å ta for meg saker som i nemnda ble behandlet endelig og som ved en eventuell ankebehandling ble behandlet av en annen instans.

Jeg har ikke innlemmet saker som gjelder barn som ble plassert på institusjon. Dette med bakgrunn i at jeg ikke ønsket å fokusere på saker som nødvendigvis gjaldt plassering av barn på bakgrunn av fysiske eller psykiske årsaker hos barnet. Jeg ønsket å fokusere på saker hvor det var omsorgsevnene til foreldrene som var årsaken til omsorgsovertakelsen og dermed også noe som ville spille inn på samværene og målet om gjenforening. Jeg ønsket å se på saker som hadde likhetstrekk med Strand Lobben-saken, med tanke på behandling og plasseringssted.

2 Bakgrunn

I dette kapittelet legger jeg kort frem Strand Lobben-dommen og kritikken rettssystemet i Norge fikk fra EMD i denne saken. Videre gjøres det rede for dommene i Høyesterett som kom i kjølvannet av dommen i EMD.

2.1 Strand Lobben-dommen

Strand Lobben-dommen i EMD fra 2019 omhandler en biologisk mor som ble fratatt foreldreansvaret for sin sønn, og hvor sønnen også ble bortadoptert som følge av vedtak i fylkesnemnda. Biologisk mor fikk medhold i kun én dom, hvorpå de andre avgjørelsene innebar medhold til kommunen og avvisning av mors sak. Norge ble dømt for krenkelse av EMK artikkel 8 om retten til familieliv.

EMD bestred ikke vedtaket om den opprinnelige omsorgsovertakelsen og mente at dette var i tråd med norsk lovgivning og EMK art. 8 annet ledd som gir adgang til å gripe inn i familielivet når det er nødvendig. Også når det gjaldt nektelse av tilbakeføring, fratakelse av foreldreansvar og beslutning om adopsjon, var EMD enig i avgjørelsen. Imidlertid fremhold EMD at denne var for dårlig begrunnet fordi negative forhold ved mor og hennes omsorgsevne ble vektlagt, mens det faktum at mor hadde fått stabil bolig, giftet seg og ikke minst født et nytt barn som hun hadde omsorgen for, ble tilsidesatt.

Barnet ble beskrevet som sårbart og det ble henvist til dette gjentatte ganger av retten i Norge. Denne sårbarheten og behovene dette innebar hos barnet var ikke redegjort på en tilfredsstillende måte og det ble stilt spørsmål ved hvordan barnet fortsatt kunne være sårbart etter å ha bodd i et ivaretakende fosterhjem i flere år.

Mors omsorgsevne fra tilbake i tid når barnet først ble plassert ble brukt som bevisgrunnlag på et senere tidspunkt når spørsmål om fratakelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon skulle behandles. Det ble da vist til to sakkyndige utredninger om mors omsorgsevner og psykiske helse som EMD mente var utdaterte.

EMD kritiserte det norske rettssystemet for ikke å ha tatt en grundig nok avveining av de ulike sidene i saken, og mente at barnets interesser om tilknytning til fosterhjemmet var blitt vektlagt i for stor grad i forhold til mors interesser om gjenforening med barnet. Det ble for tidlig antatt at plasseringen ville bli langvarig og at barnet ville tilbringe barndommen i fosterhjem. Samvær ble utmålt til fire ganger i året à to timer. Formålet med samværet ifølge det norske rettssystemet skulle da være at barnet skulle ha kjennskap til sitt biologiske opphav, heller enn å legge

grunnlag for en fremtidig gjenforening. Dette innskrenket som følge mulighetene for å observere og vurdere mors omsorgsevne.

Siden gjenforeningsmålet var blitt oppgitt for tidlig og samværsomfanget ble satt for lavt, ville dette i realiteten tilsi at gjenforening ikke var ansett som et reelt alternativ. Vektingen av tilknytningsprosesser og samvær gjorde igjen at videre rettsbehandling lite sannsynlig kunne komme til en annen vurdering senere (Köhler-Olsen, 2019; Sørensen, 2020).

EMD mente mor ikke hadde fått en reell mulighet til å få utprøvd sin omsorgskompetanse og at mor og barn ikke hadde fått mulighet til å knytte seg til hverandre under samvær. Det offentlige hadde prøvd ut samvær hos biologisk mors foreldre (EMD-2013-37283-2, avsnitt 54), i forskjellige lokaler hos barneverntjenesten, i fosterhjemmet og i samværsleilighet (avsnitt 78). Til stede var fostermor, tilsynsperson (som ble skiftet ut etter biologisk mors ønske), og til tider henholdsvis biologisk mors foreldre, bekjente av mor og mors søster (avsnitt 49, 54 og 63). Noen av disse samværene hadde forløpt greit, men hovedsakelig hadde mor ikke tatt imot veiledning, hatt store vansker med å regulere seg selv, hatt et fiendtlig fokus på de ansatte, følt seg avvist av sønnen og handlet deretter (avsnitt 63). EMD kritiserte likevel det offentlige for ikke å ha tilrettelagt nok for gode samvær.

EMD mente også at det var kritikkverdig at terskelen for tilbakeføring etter § 4-21 var høyere enn terskelen for å innvilge adopsjon etter § 4-20: lovbestemmelsene er utformet slik at det skal være «overveiende sannsynlig» at foreldrene kan ivareta barnet på en forsvarlig måte for at de skal bli gjenforent, mens det bare trengs en «sannsynlighet» for at foreldrene er ute avstand til dette for å gi samtykke til adopsjon. Flertallet på 13 mot fire stemmer i EMD mente at EMK artikkel 8 var krenket (Case of Strand Lobben and others v. Norway, 2019 (på originalspråk og norsk sammendrag); Köhler-Olsen, 2019; Sørensen, 2020).

2.2 Dommer i Høyesterett som resultat av Strand Lobben-dommen

Reelt sett er det få saker som blir tatt inn til ankebehandling i høyere instanser enn tingretten, men som følge av at Norge ble dømt i EMD i Strand Lobben-saken, har Høyesterett tatt inn flere saker (Bendiksen & Haugli, 2021, s. 201). I 2020 kom det tre dommer fra Høyesterett som har lagt tydelige føringer for videre rettspraksis. Videre i 2021 har Høyesterett avsagt ytterligere tre dommer som også har fått betydning, men disse omtales ikke noe videre i denne studien, da fylkesnemnda viser lite til disse i vedtakene som er gjennomgått.

HR-2020-661-S er den bredeste og mest prinsipielle dommen, da denne redegjør for hva som er essensen i EMD sin praksis. Den omhandler lagmannsrettens beslutning om ikke å gi samtykke til behandling av en sak gjeldende fratakelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon. Tingretten hadde stadfestet fylkesnemndas vedtak som ga kommunen medhold i dette. Saken har dermed fellestrekk med Strand Lobben-saken. Dommen tar i høy grad også for seg spørsmål om omsorgsovertakelse og samvær. Høyesterett opphevet lagmannsrettens beslutning om å nekte partene å fremme anke, og sendte dermed saken tilbake til lagmannsretten.

HR-2020-662-S er også en svært grundig dom hvor Høyesterett gjorde endringer i samværsmengden i en sak som gjaldt omsorgsovertakelse. Det er dermed spørsmål om samvær som dommen gjør en grundig vurdering av, i naturligvis enda større omfang enn i den forrige omtalte dommen. Saken var tatt inn til behandling i lagmannsretten, men denne stadfestet fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse. Høyesterett avla dom i saken og økte samværet fra fire til åtte samvær i året med tilsyn for å sikre at bånd mellom barn og foreldre ble styrket og utviklet.

I HR-2020-663-S hadde lagmannsretten nektet fremme av anker over tingrettens dom om omsorgsovertakelse og nektelse av samværsrett for faren i saken. Høyesterett forkastet anken og uttalte at tingrettens dom om omsorgsovertakelse og mors samvær var gjort på et bredt, oppdatert og betryggende beslutningsgrunnlag og at det ikke var i strid med norsk rett og EMK artikkel 8, selv om saken ikke var utredet av sakkyndig. Når det gjaldt nektelse av samværsrett for far, mente Høyesterett at de ulike hensyn var veid mot hverandre og at det var tilstrekkelig vurdert hvorfor samvær ikke var det beste for barnet nå.

Alle tre dommene er brede og grundig gjort rede for, opp mot kravene fra EMD jfr. Strand Lobben-dommen. I dommene har man også et representativt grunnlag for tre forskjellige utfall, der anken ble sendt tilbake til behandling, der dommen ble omgjort og der dommen ble stadfestet.

Det er henvist til dommene HR-2020-661-S og HR-2020-662-S i samtlige fylkesnemndsvedtak i denne studien. Henvisningene gjelder kvalitet og hyppighet på samvær, for å ivareta målet om gjenforening og at båndene mellom barn og foreldre, med samme målsetting, skal styrkes og utvikles.

3 Bakteppe for studien og tidligere forskning

I studiens tredje kapittel gjør jeg rede for konteksten rundt temaene i studien. Jeg legger frem hvordan samværspraksisen og -vurderingen så ut før Strand Lobben-dommen før jeg går videre og redegjør for hva tidligere forskning sier om samvær, tilknytning og plassering i fosterhjem. Videre legges barnevernets arbeid frem, arbeidet med ny barnevernlov og ansvarsfordeling. Grunnleggende prinsipper som barnevernet jobber etter gjøres rede for, før kapittelet rundes av med lovbestemmelsene som regulerer omsorgsovertakelse og samvær, sammen med forståelsen av samvær i Norge.

3.1 Trenden tidligere og før Strand Lobben-dommen

Før Strand Lobben-saken ble endelig avgjort i EMD i 2019 rådet det i barnevernet og rettsvesenet en kultur om at de aller fleste plasseringer ble antatt å være langvarige og samvær ble utmålt deretter (Skogstrøm, 2019). Gerdt-Andresen (2020) analyserte 91 fylkesnemndsvedtak fra 2018 og 2019 som bekreftet dette. Disse viste en annen type samværsholdning og -utmåling enn den som foreligger i dag. Å utmåle samvær ble sett på som å utmåle et gode for foreldrene, i stedet for den lovfestet rettigheten som foreldre og barn har i henhold til § 4-19, første ledd. Biologiske foreldre ble sett på som mulige forstyrrelser i barnets videre utvikling. Deres evner ble i liten grad løftet frem som en positiv ressurs for barnet videre etter fosterhjemsplasseringen. Behovet for ro i fosterhjemmet satte premisser for samværsutmålingen, som da måtte vike for dette behovet som fylkesnemnda vurderte at barna hadde. 83 av de 91 vedtakene vurderte at plasseringen ble ansett som langvarig og det ble lagt til grunn at samvær da skulle utmåles deretter, jfr Høyesterettsdommen HR-2012-2309-A, avsnitt 37: *«Høyesterett har behandlet flere saker om samværsrett, og antallet samvær ved langvarige fosterhjemsplasseringer har i de fleste variert mellom tre og seks per år»*. Formål med samvær skulle ved langvarige plasseringer være at barnet hadde kjennskap til foreldrene sine og sitt biologiske opphav, jfr. avsnitt 31 i samme dom: *«Formålet med samværet er da å gi barnet en mer kognitiv/intellektuell forståelse av hvem som er de biologiske foreldrene, og ikke å skape eller opprettholde en følelsesmessig tilknytning til foreldrene»*. Det utheves i studien fra 2020 at avsnittet i Høyesterettsdommen fra 2012 er tatt ut av kontekst og brukt på en annen måten enn tiltenkt. Det stilles spørsmål ved om det er forsvarlig at fylkesnemnda i det hele tatt skal ta stilling til plasseringens antatte varighet når omsorgsovertakelsen i første omgang behandles (Gerdt-Andresen, 2020). Dette viser seg nemlig å legge sterke føringer for, og begrense, kontakten mellom barn og foreldre og deres rettigheter i henhold til

menneskerettskonvensjonen og barnekonvensjonen uten at dette begrunnes i særlig grad. Gerds-Andresen påpeker at dersom det skal utmåles samvær på konkret grunnlag i hver enkelt sak, så skulle en kunne forvente en større variasjon av samværmengde enn hva hun har oppdaget.

3.2 Samvær for barn i fosterhjem

Gerds-Andresen (2020, s. 151) viser til Bullen m.fl. (2015) som legger frem flere studier som viser at regelmessig kontakt bidrar til en positiv utvikling hos barn som bor utenfor hjemmet. Fellestrekkene er imidlertid at dette er kontakt som vurderes som det som kalles utviklingsfremmende (*beneficial*). Kontakten har også den effekten at plasseringen er mer stabil, samt av mer kortvarig karakter. Gjennom jevnlig kontakt med sine biologiske foreldre, kan barn oppleve mindre følelse av å være forlatt og dermed klare å knytte seg til nye omsorgspersoner på en bedre måte (McWey & Mullis, 2004). Samtidig vises det til studier som viser at samvær kan være forstyrrende, spesielt hvis forholdet mellom fosterhjem og biologiske foreldre er konfliktfylt og barna blir eksponert for dette. Det påvirker barnas følelse av tilhørighet og kan føre til brudd i plasseringen (Bullen, Taplin, Kertesz, Humphreys, & McArthur, 2015).

Det er velkjent at fylkesnemndas vurderinger av samvær er kompliserte og forskning viser at det er vanskelig for barn å snakke om samvær (Haugli & Havik, 2010). Fosterbarn har i realiteten to sett med foreldre som de skal forholde seg til, og de vil kunne kjenne på en tilknytning til begge disse. Haugli og Havik (ibid.) viser videre til studier hvor det var usikkerhet rundt hvor reelle svarene de fikk fra barn var om tanker og ønsker rundt samvær. Dette kunne tenkes å bunne i ønsker om å unngå konflikt eller forandring i noe som ble opplevd som skjørt. I en av disse studiene svarte barna at de syns de hadde passe mengde samvær, selv om disse var av enten svært omfattende eller begrenset omfang, om barna så frem til samvær eller ikke, eller om barna syns samværene var av positiv eller negativ karakter. De barna som opplevde samværene som svært positive, var i hovedsak barn med voksne rundt seg som hadde et godt samarbeid om barna og at de voksne hadde en felles interesse i disse. De barna som oppga at de ikke var enige i påstanden om at de hadde passe med samvær, ønsket som regel *mer* samvær (Havik & Moldestad, 2003; Wegler & Warming, 1996 i Haugli & Havik, 2010). Det ser dessverre ut til å være lite forskning på dette temaet fra det siste tiåret i Norge.

Fosterbarn som har god kontakt med sine foreldre etter plassering, viser bedre utvikling og fungerer bedre både fysisk og emosjonelt (Ainsworth, 1989; Hess, 1982 sitert i McWey & Mullis, 2004, s. 293). Når gjenforening er målet, viser også jevnlig kontakt og en god relasjon til foreldre at barnet klarer å knytte seg mer til fosterforeldrene (Hess, 1998; Littner, 1975, i McWey & Mullis, 2004, s. 293). Det kan tenkes at barna som har en trygg tilknytning til sine foreldre igjen føler seg mer trygge i fosterhjemmet og dermed klarer bedre å knytte seg til fosterforeldrene. Dette bidrar til å redusere antall flyttinger. Barn som opplever en mer utrygg tilknytning og bekymring inn mot sine foreldre, vil også kunne vise en utrygg tilknytningsatferd til nye omsorgspersoner. Dette vil igjen kunne være vanskelig for fosterforeldre å stå i og dermed føre til økt antall flyttinger (McWey & Mullis, 2004).

Barn kan føle på ansvar for sine foreldre og være bekymret for dem og dermed føle skyld for at de er borte fra hverandre. Å gi dem en mulighet for å sikre seg informasjon om hvordan det går med dem vil dermed kunne bidra til at barna slår seg mer til ro i fosterhjemmet. Videre vil det å ha kontakt med sine foreldre kunne bidra til at barna har et realistisk bilde av dem og kan forstå hvorfor de ikke kan bo sammen på en bedre måte (McWey & Mullis, 2004, s. 293; Skoglund & Thørnblad, 2021, s. 215).

Fordelene med samvær som gjort rede for ovenfor har utgangspunkt i at det er relativt gode samvær mellom foreldre og barn. Det er åpenbart at samvær som oppleves som belastende for barn, i noen tilfeller likevel vil være ønskelig fra barnas side. Som nevnt kan barna for eksempel føle på skyld og ansvar overfor sine foreldre og dette kan i verste fall skape konflikt mellom foreldre og barn og barnet kan kjenne på en plikt til å treffe foreldrene sine. Dersom samvær ikke fungerer bra for barnet kan dette være med å bidra til at barnet får utfordringer med å utvikle positive bånd til fosterforeldre. Det kan være at foreldrene involverer barna i barnevernssaken eller at de lover ting de ikke er i stand til å følge opp og dette vil øke tilstedeværelsen av en midlertidig hverdag som kan prege barnet i dets tilknytning og fungering (Skoglund & Thørnblad, 2021).

Som også nevnt ovenfor har barn med utrygg tilknytning til sine foreldre, gjerne også en lik tilknytning og utfordringer med å knytte seg til fosterforeldrene (McWey & Mullis, 2004). I en studie utført av Andersson (2009) kunne barn med en trygg tilknytningsatferd i fosterhjemmet også ses med det samme inn mot sine foreldre. Disse fosterforeldrene hadde også i større grad møtt de biologiske foreldrene på en åpen måte og snakket positivt om dem foran barnet. På samme måte opptrådte også de biologiske foreldrene også på en mer positiv måte overfor fosterhjemmet og aksepterte plasseringen i større grad, i de tilfellene hvor barna var trygge og

fosterhjemmet hadde en positiv innstilling til dem. På den andre siden kunne det observeres at i de tilfeller hvor fosterhjem var mindre involvert med de biologiske foreldrene og hadde en mer negativt ladet holdning til disse, var også tilknytningsatferden hos barna mer utrygg (Andersson, 2009, s. 23).

3.3 Barnevernets arbeid

Det er i utgangspunktet biologiske foreldre som har ansvaret for sine barn i Norge. Det offentlige har imidlertid et subsidiært ansvar, da barnet har grunnleggende rettigheter som er nedfelt i norsk lov. Dersom foreldrene ikke lenger evner å ivareta sine barn på forsvarlig måte, er dermed barnevernet pliktige til å gripe inn på vegne av offentligheten (Bendiksen & Haugli, 2021).

Det kan skilles mellom hjelpetiltak og omsorgstiltak. Hjelpetiltak skjer hovedsakelig mens barnet fortsatt bor hjemme og er basert på samtykke fra foreldre. Hjelpetiltak kan innebære for eksempel veiledning, samarbeidsmøter eller kurs, men også frivillig plassering utenfor hjemmet i henhold til § 4-4. Omsorgstiltak er tiltak som vedtas av fylkesnemnda, også kalt tvangstiltak, som omsorgsovertakelse i henhold til §§ 4-12, eller 4-24 som omhandler plassering uten samtykke på institusjon på bakgrunn av atferds- og/eller rusproblematikk. I 2020 var det totalt 52.862 barn som mottok tiltak fra barnevernet. 17,5 prosent av disse gjaldt omsorgstiltak, som vil si at 9.297 barn var plassert utenfor hjemmet (Statistisk sentralbyrå, 2022). Ut fra tallene fra SSB (Statistisk sentralbyrå), er det nesten fire ganger flere barn som mottar hjelpetiltak enn omsorgstiltak. Omsorgstiltak skal brukes når hjelpetiltak er uttømt og barnet ikke kan forsvarlig ivaretas på annen måte. Slik jobber barnevernet både proaktivt og reaktivt (Bendiksen & Haugli, 2021).

3.4 Arbeid med ny barnevernlov

Regjeringen oppnevnte i 2014 Barnevernlovutvalget som skulle utrede et forslag om ny barnevernlov som skulle erstatte loven fra 1992. Det var blitt gjort mange endringer i dagens lov og regjeringen mente at den i ettertid fremstod som lite helhetlig. Det hadde også skjedd mange endringer samfunnsmessig og mange flere barn var i kontakt med barnevernet enn før. Barnevernlovutvalget fremmet forslaget til ny lov ved NOU 2016: 16. Det ble i stor grad vektlagt at viktige endringer i løpet av årene som gjaldt menneskerett og utvalget mente at

barnet burde stå i sentrum av den nye loven som måte anses som en rettighetslov (Bendiksen & Haugli, 2021).

Det biologiske prinsippet står sterkt i NOU 2016: 16. De mente at det skulle være tydelig at foreldre og barn hører sammen og at ved inngrep i familielivet, har det offentlige en positiv plikt til å sørge for at familien kan ha kontakt med hverandre. Utvalget mente også at omfanget av mennesker som har rett til kontakt med barnet (og motsatt) var en svakhet ved loven. I dag er det slik at barnevernet kan innvilge at andre enn foreldre har samvær med barnet, men dette er ikke noe nettverket generelt kan legge ned krav om. Det vises til at andre nordiske land har dette lovfestet. Det biologiske prinsipp gjøre ytterligere rede for i punkt 3.6 i denne studien sammen med de andre grunnleggende prinsippene som barnevernet jobber etter (Bendiksen & Haugli, 2021; NOU 2016: 16).

Det tas også opp i NOU 2016: 16 at det ikke forelå statistikk på hvor mye samvær som ble utmålt i fylkesnemndssaker, bortsett fra saker hvor det var nektet samvær. Det har i mange år vært vanlig praksis at barn som bodde utenfor hjemmet i det som ble ansett som langvarig basis, hadde samvær med sine foreldre tre til seks ganger i året. Dette er noe både NOU 2016: 16 og NOU 2012: 5 har tatt opp. Høyesterett viste til at det ifølge rettspraksis ble utmålt gjennomsnittlig tre til seks samvær i året (HR-2012-2309-A) og NOU 2016: 16 tar til orde at dette er motstridende med målet om gjenforening.

I 2022 trådte ny barnevernsreform i kraft og la mer faglig og økonomisk ansvar over på det kommunale barnevernet (Regjeringen, 2022). I 2023 vil ny barnevernlov overta for den nå 30 år gamle loven fra 1992. Med ny barnevernlov vil barn og foreldres rettssikkerhet styrkes, i tillegg til at forbyggende arbeid og tidlig innsats vil bli mer vektlagt (Prop. 133 L (2020-2021)).

3.5 Ansvarsfordeling

Staten har et overordnet ansvar for barnevernet og staten representeres av Barne- og familiedepartementet. Departementet er ansvarlig for at lovbestemmelsene i barnevernloven blir fulgt etter sitt formål og det er også ansvarlig for evaluering og endring av ny barnevernlov.

Kommunen er ansvarlig for oppgaver etter barnevernloven, med unntak av det som ikke faller inn under fylkeskommune eller statlige organer, jfr. § 2-1. Det kommunale barnevernet er en førstelinjetjeneste og skal bistå mennesker som oppsøker tjenesten, utføre undersøkelser og sette i verk passende og nødvendige tiltak når det er behov for det. Dette vil i første omgang dreie seg om hjelpetiltak, men barnevernet kan også fatte midlertidige tvangsvedtak i akutte

situasjoner. Slike vedtak må godkjennes av fylkesnemnda. Dersom barneverntjenesten vurderer at det er behov for tvangstiltak slik som omsorgsovertakelse, er det barnevernet som er ansvarlig for å bringe saken inn til fylkesnemnda, føre bevisgrunnlaget og foreslå tiltak. Ved truffet vedtak har barnevernet ansvar for å sette i verk tiltaket innen en tidsfrist. Tiltaket og de involverte partene skal så fortløpende følges opp og situasjonen skal vurderes for eventuell endring. I denne studien dreier det som omsorgsovertakelser og plassering i fosterhjem. Det er det kommunale barnevernet som har ansvaret for å godkjenne ordinære fosterhjem og føre tilsyn i disse. For statlige fosterhjem som er aktuelle i særlige tilfeller, er det staten som har det overordnede ansvaret (NOU 2000: 12).

3.6 Grunnleggende prinsipper

Barnevernets grunnleggende prinsipper gjenspeiler samfunnets verdier. Disse prinsippene er igjen førende for hvordan barnevernet kan gå frem i en barnevernssak. Det er generelt sett enighet om at det foreligger følgende tre prinsipper: 1) barnets beste; 2) mildeste nødvendige inngrep; og 3) det biologiske prinsipp, som jeg alle beskriver nærmere under. I tillegg kommer et fjerde prinsipp, legalitetsprinsippet (NOU 2012: 5).

Prinsippet om barnets beste er det eneste prinsippet som er eksplisitt nedfelt i norsk lov, blant annet i barnevernloven § 4-1 og grunnloven § 104, annet ledd. Den europeiske menneskerettskonvensjonen ble inkorporert i grunnloven i 2014. Menneskerettsloven av 1999 fastslår at EMK er bindende for Norge. Elementer av denne er implementert i grunnloven kapittel E. Menneskerettighetene er dermed en del av norsk lov og går foran andre lovbestemmelser ved motstridende hensyn (Prop. 133 L (2020-2021)). Når det tas avgjørelser som berører barn, skal prinsippet om barnets beste altså være overordnet alle andre hensyn. Imidlertid betyr dette ikke at tiltak kan iverksettes uansett så lenge det er det beste for barnet. Inngripen i familielivet skal også være nødvendig, jamfør legalitetskravet. Barnets beste er altså et nødvendig, men ikke tilstrekkelig, argument for å gripe inn. Prinsippet om barnets beste skal legges til grunn både i vurderingen av hvorvidt vilkår for inngripen er oppfylt, av hvilke tiltak som skal iverksettes og om dette i det hele tatt er nødvendig (Bendiksen & Haugli, 2021, s. 190–191; NOU 2012: 5).

Mildeste inngrepsprinsipp innebærer at de tiltak som barnevernet anvender, skal være så milde som mulig og skal ikke forstyrre familiens privatliv mer enn nødvendig. Hjelpetiltak skal være utprøvd før barn fjernes fra hjemmet, med mindre en står overfor en situasjon i tråd med

barnevernlovens akuttparagrafer. Hjelpetiltak kan være for eksempel veiledning, kursing, samarbeidsmøter eller miljøterapi. Mildeste inngrepsprinsipp er ikke nedfelt i norsk lov, men er likevel synlig gjennom hele barnevernloven, i tillegg til forarbeidene til denne (Bendiksen & Haugli, 2021, s. 189; NOU 2012: 5)

Det biologiske prinsipp stipulerer at utgangspunktet for norske familier er at barn skal vokse opp med sine biologiske foreldre. Dersom forholdene ikke ligger til rette for dette skal barna om mulig likevel ha kontakt med dem. Heller ikke dette prinsippet er definert i barnevernloven, men ligger likevel klart til grunn i anvendelsen av denne (NOU 2012: 5). Prinsippet innebærer at selv om foreldrene har mangler og andre mennesker kunne vært bedre egnet som omsorgspersoner, så gjør den iboende egenverdien i det å vokse opp med sin biologiske familie at det vil likevel være det beste for barnet å bli boende med disse, til tross for disse eventuelle manglene. Det skal dermed mye til for at det totalt sett er det beste for barnet å flyttes ut av hjemmet fremfor å bli hos sine biologiske foreldre, for eksempel vold- eller rusproblematikk, psykisk sykdom eller at barnet ikke blir møtt på sine utviklingsbehov over tid (St.meld. nr. 40, 2001-2002).

Legalitetsprinsippet kommer i tillegg til de tre grunnleggende prinsippene som benevnes i NOU 2012: 5. Likevel er dette prinsippet også grunnleggende i det henseende at alle inngrep i familielivet som gjøres av staten, må springe ut av hjemmel i lov, jfr. grl. § 113 som sier at «*Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov*». Statens inngrep i familielivet vil fort stride mot EMK artikkel 8 som sier at enhver har rett til respekt for sitt privat- og familieliv, men av artikkel 8 nr. 2 åpnes det likevel opp for at offentlige myndigheter kan gripe inn når det er nødvendig og man kan vise til lovhjemmel (Bendiksen & Haugli, 2021).

3.7 Omsorgsovertakelse iht. § 4-12

I barnevernloven er det to bestemmelser som gir hjemmel for å overta omsorgen for barn. Denne studien tar utgangspunkt i omsorgsovertakelser i henhold til § 4-12, men § 4-8 hjemler også omsorgsovertakelser av nyfødte og barn som allerede er plassert utenfor hjemmet av foreldrene selv. Ved en omsorgsovertakelse vil barnet være under omsorg av kommunen og plassert enten i fosterhjem eller institusjon. Fokus i denne studien er de plasseringer som finner sted i fosterhjem.

Minst ett av vilkårene i lovbestemmelsen § 4-12 må være oppfylt for at det offentlige skal overta omsorgen for et barn. Lovbestemmelsen er som følger:

«Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes

a. Dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,

b. Dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,

c. Dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller

d. Dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet.

Et vedtak etter første ledd kan bare treffes når det er nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i. Et slikt vedtak kan derfor ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4 eller ved tiltak etter § 4-10 eller § 4-11.

Et vedtak etter første ledd skal treffes av fylkesnemnda etter reglene i kapittel 7» (barnevernloven, 1992, § 4-12).

Vilkåret som beskrevet i bokstav a omfatter både den fysiske og materielle omsorgen i det daglige, samt den emosjonelle relasjonen og den fysiske og psykiske tryggheten som foreldre skal yte overfor barnet (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) i NOU 2016: 16).

Bokstav b handler om å sørge for at et funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får den behandlingen og opplæringen barnet har rett på, etter sitt behov. Mer spesifikt handler det om at foreldre som ikke evner eller sørger for dette ut fra det som vanligvis kan forventes av foreldre. «Spesielt hjelpetrengende» kan også bety i den forstand at barnet har atferdsvansker av alvorlig karakter og at foreldrene ikke sørger for at barnet får hjelp i forbindelse med dette (Innst.O. nr. 80 (1992-1992) s. 22 I NOU 2016:16, s. 153).

Bokstav c i lovbestemmelsen dekker tilfeller av både fysisk og psykisk mishandling som for eksempel ulike former for vold, trakassering og seksuelle overgrep av både mer eller mindre alvorlig karakter (Ot.prp.nr. 44 1991-1992 i NOU 2016: 16, s. 153).

Bokstav d handler om barnets fremtidsutsikter innen deres helse og utvikling og om denne vil være skadelidende under foreldrenes omsorg (NOU 2016:16, s. 153).

I tillegg til at minst ett av de oppstilte vilkårene må være oppfylt, ser en i andre ledd av lovbestemmelsen at det må være *nødvendig* å vedta en omsorgsovertakelse. Med det menes at

barnets situasjon ikke kan bedres gjennom hjelpetiltak jfr. § 4-4 eller ved at barneverntjenesten sørger for at barnet får behandling og opplæring jfr. §§ 4-10 eller 4-11. Det kan være at hjelpetiltak ikke vil være nok til å avhjelpe situasjonen eller at foreldrene motsetter seg å ta imot dette.

I lovbestemmelsen er det ikke direkte gjort rede for at plasseringer skal anses for å være midlertidige, men i § 4-16 tydeliggjøres det mer ved at barneverntjenesten er pliktige til å følge opp foreldrene og barnet fortløpende og gjøre nødvendige endringer. Med mindre hensynet til barnets beste taler imot, skal barneverntjenesten tilrettelegge for en gjenforening av familien.

3.8 Fastsettelse av samvær iht. § 4-19

Barnevernloven § 4-19 legger til grunn at fylkesnemnda *skal* ta stilling til spørsmål om samvær når det besluttes at det offentlige skal overta omsorgen for et barn etter § 4-12. Barn og foreldre har, som tidligere nevnt, rett til å ha kontakt med hverandre og dette gjelder også når de ikke kan bo sammen, ifølge lovbestemmelsens første og andre ledd. Fylkesnemnda kan imidlertid også bestemme at de ikke skal ha samvær med hverandre, eller at barnet skal bo på sperret adresse:

«Barn og foreldre har, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre.»

Når det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse, skal fylkesnemnda ta standpunkt til omfanget av samværsretten, men kan også bestemme at det av hensyn til barnet ikke skal være samvær. Fylkesnemnda kan også bestemme at foreldrene ikke skal ha rett til å vite hvor barnet er» (Barnevernloven, 1992, § 4-19, 1. og 2. ledd).

At barn og foreldre har rett til samvær med hverandre bunner i prinsippene om barnets beste og biologisk familie (NOU 2016: 16) og følger som sagt både av § 4-19, men også av BK artikkel 9 nr. 3 og er underforstått av EMK artikkel 8. Det vil derfor si at en samværsutmåling vil være en begrensning i deres rett til kontakt. Samvær ses som en rett for både foreldrene og barnet og skal vurderes individuelt i hver enkelt sak. Årsaken til omsorgsovertakelsen kan spille inn på vurderingen av samvær når det gjelder mengde og vilkår (Bendiksen & Haugli, 2021).

Det skal foretas en helhetlig skjønnsmessig vurdering når det skal utmåles samvær. Samvær utmåles etter § 4-19, men barnets beste jfr. § 4-1 er den avgjørende faktoren. I § 4-1 legges det vekt på at barnet skal sikres *«stabil og god voksenkontakt, og kontinuitet i omsorgen»* (Barnevernloven, 1992, § 4-1).

I forarbeidene til barnevernloven settes samværsspørsmålet sammen med plasseringens varighet og formål og det er dette som praktisk sett legger føringer for hvordan dette utmåles (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)). Det er nå blitt et nytt fokus på at omsorgsovertakelser skal anses å være av midlertidig karakter og at samvær dermed skal vektes annerledes (Bendiksen & Haugli, 2021).

I følge § 4-19 kan fylkesnemnda bestemme at det ikke skal være samvær mellom barn og foreldre. Det legges ikke frem spesifikt hva som er vilkårene for at samværsnekt skal vedtas. Siden utgangspunktet er at barn og foreldre har rett til kontakt med hverandre, er det underforstått at det må særskilte grunner til for å nekte dem kontakt med hverandre etter en omsorgsovertakelse (Bendiksen & Haugli, 2021).

3.9 Forståelsen av samvær i Norge

Den rådende måten vi ser på samvær i Norge i dag, bunner i vår forståelse av familie som bundet til biologisk tilhørighet og slektskap - det er noe som går i linje med mor og far. Samvær med biologiske foreldre blir derfor ansett som et ønsket gode både fra rettslig og moralsk ståsted, men også fra foreldre og barns perspektiv. Selv om en biologisk familie bor fra hverandre som et resultat av omsorgssvikt, vurderes samvær til å være viktig for barn i den tiden de bor utenfor hjemmet. Det biologiske vurderes samtidig som noe uerstattelig og samvær blir derfor sett på som en verdi i seg selv. Det er en forståelse av at barn som ikke har kjennskap til sitt biologiske opphav mangler deler av seg selv og det legges derfor også til rette for samvær etter adopsjon. Samtidig med dette er det likevel anerkjent at barn også kan skape slik tilhørighet til andre utenom familien (Skoglund & Thørnblad, 2021, s. 214).

4 Teoretisk rammeverk

I følgende kapittel legges studiens teoretiske rammeverk frem. Jeg går inn i John Bowlbys og Mary Ainsworths tilknytningsteori og eksperiment. Jeg deler tilknytningsteorien i to deler slik den utviklet seg. Kapittelet tar opp barneperspektivet og Raundalen-utvalgets redegjørelse av deres forslag om et nytt prinsipp. Kapittelet avsluttes med Axel Honneth anerkjennelsesteori.

4.1 Tilknytningsteori

4.1.1 John Bowlby

Begrepet tilknytning beskriver det varige psykologiske båndet mellom mennesker (Bowlby, 1997). John Bowlby regnes som tilknytningsteoriens far og utviklet denne for å forstå forstyrrelser i menneskers utvikling av personlighet, som kunne knyttes til avvik og savn i barndommen. Med tilknytningsteorien kunne en få bredere forståelse for hvordan tilknytning til omsorgsperson var et premiss for videre utvikling (Hart & Schwartz, 2011, s. 64). Bowlby fant at tilknytning til personer ikke var begrenset til å avhenge av slektsbånd til barnet, men i stedet at barnet med sin medfødte programmering for å knytte seg også gjaldt andre personer i barnets liv som var stabile for dem i deres hverdag. I denne barnevernfaglige konteksten handler det om at barnet i tillegg knytter seg til ikke-biologiske personer som utøver omsorg for barnet, som fosterhjem (NOU 2012: 5).

Kvaliteten på tilknytningen til nærmeste omsorgspersoner kan påvirke barnets evne til å regulere seg, både i forhold til barns medfødte trang til å utforske og deres behov for relasjon og trygghet. For barn sees tilknytning som en forutsetning for overlevelse og de knytter seg dermed til sine foreldre også ved eventuell dårlig og skadelig omsorg (Killén, 2019, s. 56). Dersom omsorgspersonene ikke klarer å ivareta omsorgsoppgaven på en tilfredsstillende måte, opptrer inkonsistent eller forsvinner ut av barnets liv, vil dette altså kunne skape forstyrrelser for barnets videre utvikling. (NOU 2012: 5).

4.1.2 Betydningen av tilknytning for barnets fungering i et livsløpsperspektiv

Som sagt kan barn ifølge Bowlby knytte seg til mer enn én omsorgsperson. Det er imidlertid de som har gitt nær omsorg fra starten av som er av mest betydning (Bowlby, 1997). Når omsorgspersonene reagerer sensitivt på barnets signaler og hjelper dem å regulere sine følelser, vil det ha en positiv påvirkning på den nevrologiske, fysiologiske og psykososiale utviklingen hos barn. Barn med en trygg tilknytning til sine omsorgspersoner har større mulighet for å utvikle emosjonell intelligens, gode sosiale evner og en bedre psykisk helse (Howe, 2011).

Dersom barn ikke opplever sensitiv omsorg og beskyttelse tidlig i livet, vil dette kunne ha en negativ effekt både på barnets nevrologiske, psykologiske, emosjonelle og fysiske utvikling og fungering (Newman, Sivaratnam, & Komiti, 2015) og det vil være større risiko for at små barn utvikler problemer som ADHD og atferdsforstyrrelser (Fearon, Bakermans-Kranenburg, van IJzendoorn, Lapsley, & Roisman, 2010). På grunn av tilknytningsforstyrrede barns erfaringer med upålitelig omsorg, vil de også i voksen alder ha vanskelig for å kunne stole på andre og vil dermed oppleve vansker med å danne sunne, positive relasjoner til andre mennesker. (Bowlby, 1997). De er mer disponert for å havne i skadelige forhold, streve med atferdsvansker og psykisk helse. Det er også forhøyet risiko for at de selv vil utvise en mangelfull omsorg overfor eventuelle egne barn (Howe, 2011).

4.1.3 Mary Ainsworths tre tilknytningsstiler

Mary Ainsworth jobbet sammen med Bowlby og er kjent for sitt arbeid med å kategorisere tilknytningsstil gjennom bruk av et eksperiment kalt «the strange situation» eller «fremmedsituasjonen». I eksperimentet ble barnets tilknytningsatferd aktivert gjennom at moren forlot barnet i et observasjonsrom både alene og sammen med en observatør. Man observerte så hvordan barna reagerte på å bli forlatt. Gjennom eksperimentet skilte Ainsworth ut en trygg tilknytningsstil og to utrygge. Gjennom å utvikle en tilknytningsstil utvikler også barnet sine indre arbeidsmodeller. En indre arbeidsmodell kan beskrives som hvilke forventninger og tillit barnet har til verden rundt. For eksempel vil en person kanskje ikke tro at det nytter å be om hjelp eller selv stille opp for andre, hvis denne som barn i liten grad ble møtt på disse behovene (Hart & Schwartz, 2011).

Ainsworth fant at de barna som utviste en *trygg tilknytning*, var barn av mødre som var sensitive og oppmerksomme og som responderte på barna sine behov. Den trygge stilen er altså kjennetegnet ved at barnet vet at omsorgspersonen er der når barnet trenger den. Barnet tar i bruk omsorgspersonen som en trygg havn når det trenger det i sin utforskning og lar seg relativt lett trøste tilbake til aktivitet.

Den første av de to utrygge stilene kalles *utrygg unnvikende stil*. Her har barnet sannsynligvis erfaring med at omsorgspersonen ikke reagerer forholdsmessig på barnets signaler. Omsorgspersonen kan ha reagert med for eksempel sinne eller manglende handling når barnet har søkt kontakt. Tilknytningsstilen blir dermed preget av at barnet i liten grad søker sin omsorgsperson. I stedet forsøker barnet i større grad å regulere følelser og sikre sine behov på egen hånd og dermed unngå negative reaksjoner og avvisning fra omsorgspersonen.

Den tredje stilen kalles en *utrygg ambivalent tilknytningsstil*. Her er barnet ofte engstelig og derfor også klengende til sin omsorgsperson, selv om omsorgspersonen er til stede. Dette kan være et resultat av at barnet bare i noen tilfeller har fått gjennomslag med sin tilknytningsatferd, så barnet vet aldri hvor mye atferd det må utvise for å utløse en reaksjon fra sin omsorgsperson (Hart & Schwartz, 2011; NOU 2012: 5, 2012).

I etterkant har det også blitt lagt til en fjerde tilknytningsstil kalt en *desorganisert tilknytning*. Denne er ofte resultat av at barnet har opplevd omsorgspersonen selv som desorganisert, redd, eller skremmende, for eksempel ved rusbruk eller psykiske lidelser. Omsorgspersonen kan ha opplevd traumer i sin egen barndom og kan dermed ha vanskelig for å håndtere behovssignaler hos barnet på en hensiktsmessig måte, eller kan involvere barnet i uheldige strategier for å kunne lindre egne behov (Kvello, 2015; Kvello & Håkansson, 2013). Når barnet opplever at personen som skaper frykt hos barnet også er den som barnet søker beskyttelse hos, opplever barnet at det ikke har noen «ladestasjon» og står dermed alene. En kan se sammenbrudd av følelser og atferd og barnet sender motstridende signaler. Denne er sentral for barnevernsarbeid ettersom den ofte oppstår i ekstremt belastende omstendigheter for barnet, og er nært knyttet til tilknytningsforstyrrelser (Klette, 2008).

4.2 Tilknytning i to perspektiver

På 70-tallet utviklet det seg to forgreininger innen tilknytningsteori når det gjaldt å forstå betydningen av kontakt mellom barn og foreldre når barnet var blitt tatt under omsorg og plassert utenfor hjemmet. Begge retningene er psykoanalytisk forankret. Den ene retningen kalles «*behovsretningen*» og vektlegger rettighetene barn har i henhold til deres behov ut fra tradisjonell psykoanalytisk teori. Den andre retningen kalles «*relasjonsretningen*» og fastholder betydningen av foreldre-barn-relasjonen og jobber ut fra objektrelasjonsteori. Imidlertid følger ingen av disse retningene sine teoretiske røtter konsekvent. De blir derfor ansett som ideologiske tankesett fremfor teoretiske retninger (Haugli & Havik, 2010; Ogden & Backe-Hansen, 1994).

I barnevernfaglig kontekst er begge retningene enige om at det i utgangspunktet er best for barn å vokse opp sammen med sine biologiske foreldre. Spørsmålet om når barnet bør plasseres utenfor hjemmet og dermed hva barnet må tåle, er derimot ikke sammenfallende mellom de to. Når barnet så er plassert utenfor hjemmet, går de også i ganske vidt forskjellige retninger om

hvordan de anser at tilknytning skal vektlegges ved langsiktige plasseringer (Haugli & Havik, 2010).

4.2.1 Behovsretningen: Dekking av basale behov skaper tilknytning

Behovsretningen er som sagt forankret i tradisjonell psykoanalytisk behovsteori og representerer en tilknytning bundet til innfrielse av behov (Ogden & Backe-Hansen, 1994). Fanebærere for behovsretningen er Goldstein, Freud & Solnit (1973/1980). Den tar utgangspunkt i at barn trenger å få sine basale behov dekket av andre, da de ikke evner å gjøre dette selv. Senere vil de også ha behov for å bli stimulert på andre plan etter hvert som de vokser til. Når barnet opplever å bli møtt på sine fysiske, psykiske og emosjonelle behov av engasjerte voksne, vil det ifølge behovsretningen utvikle seg et psykologisk bånd mellom barnet og den voksne omsorgspersonen. Med dette som grunnlag for tilknytning, gjør retningen de biologiske foreldrene utskiftbare. Det vil altså være mulig for andre å overta plassen til biologiske foreldre som fremstår som fraværende og passive (Goldstein, Freud, & Solnit, 1973/1980). Det antas at jo yngre barn er, jo lettere vil det kunne være for dem å etablere nye, psykologiske foreldre (Haugli & Havik, 2010). Goldstein, Freud og Solnit fastholder at denne retningen sånn sett er den beste for både barnet og samfunnet, når en ser det på lang sikt. Når barn får dekket sine behov, får de også utvikle seg og kan bli selvstendige samfunnsborgere og også gode foreldre for sine barn (Goldstein, Freud, & Solnit, 1973/1980).

Denne retningen har betydning i barnevernfaglig kontekst, da den legitimerer omsorgsovertakelser og plassering i fosterhjem (Ogden & Backe-Hansen, 1994). Den gir grunnlag for at fosterforeldre kan fungere som psykologiske foreldre for barnet, dersom barnet er under deres daglige omsorg over tid og det vil da være viktig å tilrettelegge for dette. Behovsretningen mener at tilknytningen kan forstyrres av negative følelser og erfaringer, som her er knyttet til foreldrene. Dermed er samvær og kontakt med foreldrene en mulig trussel for utviklingen av barnets tilknytning til fosterforeldrene og med det muligheten til å skape seg trygge, psykologiske foreldre (Gerds-Andresen, 2020). Ved samværsutmåling vil denne retningen dermed tale for sjeldnere samvær dersom plasseringen anses som langvarig og gjenforeningsmålet er oppgitt. Ved en kortsiktig plassering der gjenforening er relativt nært forestående, vil retningen på lik linje med relasjonsretningen, mene at det er viktig med hyppige samvær for å opprettholde biologiske foreldres psykologiske rolle overfor sine barn. Hva som oppfattes som nært forestående, vil oppleves forskjellig mellom voksne og barn og med utgangspunkt i behovsretningen må barneperspektivet også tas med i vurderingen (Haugli & Havik, 2010). Jeg gjør rede for barneperspektivet i punkt 4.3.

Ifølge denne ideologiske retningen er det altså den nye relasjonen som avgjør om plassering vil lykkes.

Om samvær er bra for barna etter omsorgsovertakelse vil i denne retningen avhenge av kvaliteten på tilknytningen mellom barn og foreldre før omsorgsovertakelsen. Tilknytningskvaliteten kan observeres på flere måter, blant annet gjennom Mary Ainsworth sitt eksperiment «fremmed-situasjonen» som gjort rede for i punkt 4.1.3.

4.2.2 Relasjonsretningen: ubrytelige biologiske bånd

Den andre retningen springer ut fra psykoanalytisk objektrelasjonsteori og fastholder at barnets tilknytning til biologiske foreldre ikke kan erstattes av noen andre. Barnets identitet i det biologiske er grunnleggende. Psykologisk foreldreskap vil alltid kun være ensbetydende med biologisk foreldreskap og barnet vil få uopprettelige alvorlige skader av å oppleve at relasjonen til deres biologiske foreldre brytes, selv om barnet er utsatt for omsorgssvikt av sine foreldre og eventuelt fraskilt fra dem tidlig i livet (Haugli & Havik, 2010; Ogden & Backe-Hansen, 1994).

Til forskjell fra behovsretningen som handler ut fra barnets behov uavhengig av deres biologiske bånd, handler relasjonsretningen om ivaretagelse av selve relasjonen og mener at dette er det fundamentale for barnets utvikling. Hvis en omsorgsovertakelse i ytterste fall må til, blir det i denne retningen svært viktig for barnets utvikling å opprettholde den viktige relasjonen mellom barnet og foreldrene. Nøkkelordet i retningen blir kontinuitet, at foreldrene med deres biologiske bånd til barnet skaper en rød tråd og mening gjennom identitet, i barnets liv. I denne retningen vil altså samvær etter en plassering fremholdes selv om plasseringen antas å være langvarig eller om målet om gjenforening er oppgitt. Man tenker at barnet ikke vil ha utbytte av å bli plassert i fosterhjem med mindre det legges til rette for at barnet opplever biologiske foreldre som også fortsatt psykologiske foreldre og dermed beholder sin identitet (Gerds-Andresen, 2020; Haugli & Havik, 2010).

Ifølge denne retningen vil altså samvær alltid være positivt for barnet, i den forstand at foreldrene representerer selve barnet og dets opphav, og helt nødvendig for at barnet skal nyttiggjøre seg den hjelpen som settes inn.

Det er flere fordeler med samvær for barn etter plassering. I de aller fleste tilfeller vil det å få treffe foreldrene sine først og fremst hjelpe på savnet som de kjenner på all den tid de ikke bor sammen. Gjennom å treffe foreldrene sine vil de kunne få en forståelse av hva som har skjedd, hvorfor de ikke kan bo sammen og sikre barna et realistisk bilde av foreldrene. Viktig blir det

også at det kan frata barnet skyldfølelse i plasseringen og trygge barna på at de fortsatt er ønsket av sine foreldre (Haugli & Havik, 2010, s. 99–100).

4.2.3 Forbehold i behovsretningen og relasjonsretningen

I henhold til behovsretningens påstand foreligger det ikke bekreftende forskning at barn knytter seg primært til de som dekker barnas behov på en tilfredsstillende måte. Å bli ivaretatt på en sensitiv måte leder imidlertid til en trygg tilknytning (Haugli & Havik, 2010, s. 48). I tillegg foreligger det også forskning om at barn er i stand til å etablere nye psykologiske foreldre til de er opptil 15 år gamle (Schofield, 2009).

Når det gjelder relasjonsretningen, indikerer forskning som sagt at barn knytter seg til personer som er sammen med dem, uansett hvordan de blir ivaretatt av disse menneskene (Young, Simpson, Griskevicius, Huelsnitz, & Fleck, 2019). Forskning støtter også opp under at barn utvikler identitet gjennom samspill med nære omsorgspersoner, men ikke at en varig adskillelse fra disse vil resultere i skade på barnet som ikke kan repareres (Haugli & Havik, 2010). Adopterte barn klarer seg generelt bedre, opplever tilhørighet, positiv identitetsfølelse og mestring på en mye bedre måte enn barn som vokser opp i fosterhjem på både kort- og langvarig basis, og de som vokser opp med biologiske foreldre som utsetter dem for omsorgssvikt (Christoffersen, 2007; Haugli & Havik, 2010).

4.3 Barneperspektiv

Gjennom årene har hjelpeapparatet inntatt en økende grad av et barne-sentrert fokus og løftet barnet frem som en selvstendig aktør i sitt liv (Skivenes & Søvig, 2017).

Det er flere definisjoner på barneperspektivet da begrepet forstås på ulike måter. Denne oppgaven vil bruke Skivenes og Strandbu (2006) sin modell av barneperspektivet som forklares i tre aspekter over to nivåer:

Det første aspektet av barnets perspektiv befinner seg på et strukturelt nivå. Det omhandler barnets lovfestede rettigheter, samt deres rettigheter og posisjon i samfunnet. Barna har rett på å bli regnet som parter i eget liv av myndighetene og dermed også tilrettelegging for at de kan være det. Barnas deltakelse praktiseres gjennom medvirkning, og myndiggjøring vil gjøre seg sentralt i dette aspektet.

Den andre aspektet befinner seg på et individuelt nivå og handler om anerkjennelse fra voksne, både i det offentlige og private, for eksempel skole og foreldre. Hovedmålet er å anse alle

involverte som gyldige deltakere med egne sett med behov og interesser, også barn. Selv om barna ikke er i stand til å ta fullt informerte beslutninger på egen hånd og trenger hjelp fra voksne til dette, skal de likedan ses på som fullkomne individer. Med dette vil også ansvaret for barns deltakelse ligge hos de voksne.

Det tredje og siste aspektet, som også befinner et på individuelt nivå, dreier seg om konteksten barnets liv utfolder seg i. Nærmere bestemt hvordan barnet ser denne konteksten. Verden vil se ut og oppleves annerledes for barn enn for voksne og dette må tas hensyn til (Skivenes & Strandbu, 2006).

4.4 Raundalen-utvalget om behov og tilknytning

I februar 2011 ble et ekspertutvalg oppnevnt for å utrede det biologiske prinsipp i barnevernet. Ett år senere kom utvalget med Magne Raundalen som leder med tilråding om nytt prinsipp som de anbefalte burde gå foran det biologiske prinsipp i særlig vanskelige saker. Dette ble kalt det utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp (NOU 2012: 5). Utvalgets tilrådinger førte imidlertid ikke til noen endring (Prop. 106 L (2012-2013)).

Ved vurdering av omsorgsovertakelse anbefalte utvalget at det ble tatt stilling til om tilknytningen og relasjonen mellom barn og foreldre var av utviklingsstøttende kvalitet, omsorgssviktens grad av alvorlighet og stabiliteten på denne og om manglene som førte til omsorgssvikt hos foreldrene var kronisk eller kortvarig.

Raundalen-utvalget mente at det først og fremst ville være viktig å tilrettelegge for samvær ut fra barnets ønsker og meninger, men videre også med tanke på barnets muligheter for å utvikle relasjonelle forhold videre i livet som var positive for dem. Det ble vist til barnets indre arbeidsmodeller og at disse ville bli preget av å leve under omsorgssvikt – det ville påvirke hvordan barnet ser seg selv og andre og dermed hvordan barnet vil forholde seg til mennesker og hva det vil forvente av dem.

Utvalget viser videre til betydningen av at barnet tillates og får en reell mulighet til å knytte seg til nye omsorgspersoner etter en omsorgsovertakelse. Det må foreldrene bidra med, og det kan være vanskelig for mange. Tanker og følelser etter å ha bli fratatt sitt barn kan uttrykke seg gjennom reaksjoner som vil sette barnet i en vanskelig lojalitetskonflikt og som igjen vil kunne hindre barnet i å motta omsorg i fosterhjemmet. Dermed kan samvær for barn og foreldre bli heller hemmende enn fremmende, både med tanke på barnets utvikling, men også når det gjelder styrking og utvikling av deres bånd, som er formål med samvær i dag.

Raundalen-utvalget støttet hyppig samvær dersom dette var av god, utviklingsfremmende kvalitet, når gjenforeningsmålet ikke var oppgitt. Når plasseringen var antatt å være varig, mente utvalget at samvær skulle reduseres og gjennomføres dersom barnet fikk anledning til å knytte seg til fosterforeldrene. Formålet med samvær skulle være at barnet hadde kjennskap til sine foreldre. Utvalget mente videre at for at barnet skulle klare å knytte seg til sine nye omsorgspersoner, var det også avhengig av at foreldrene trakk seg noe tilbake. Det trakk videre frem at eldre barn (fra 4-års alderen) kunne oppleve lojalitetskonflikt på tross av omsorgssvikt og at de kunne være opptatt av å beskytte sine foreldre.

Det ble vist til forskning som sa at en utrygg tilknytning og eksponering for situasjoner forbundet med stress og angst kunne være hemmende for barns evne til emosjonsregulering og kognitive utvikling. Det vises til at hjernen er mer sårbar for påvirkning av negative erfaringer jo yngre man er. Det vil derfor ta lang tid for barn, som i sine første leveår har levd under en utrygg omsorg, å lære seg at det finnes mennesker og en verden som er trygg og som vil en vel. Når barna så blir utsatt for situasjoner som minner om den utrygge tiden, som i denne konteksten vil være representert av samvær og kontakt med biologiske foreldre, vil dette kunne trigge negative følelser og skade barnets videre utvikling (NOU 2012: 5).

4.5 Axel Honneths anerkjennelsesteori

Axel Honneth er en tysk filosof født i 1949, og nøkkelord i hans filosofi er frihet og anerkjennelse. Honneth mener at mennesket kan bli fritt bare gjennom anerkjennelse fra andre og en mangel på anerkjennelse vil ifølge Honneth tilsi en krenkelse. Dette er dermed noe som må kjempes for. Honneths anerkjennelsesteori er flerdimensjonal både i anerkjennelsens former, men også menneskers relasjon til en selv, til andre og til samfunn som sosialt rom. Anerkjennelsesformene består av *kjærlighet*, *respekt* og *solidaritet*. Sammen utgjør dette vilkårene for identitetsdannelse og deltakelse i samfunnet (Lysaker, 2015). Honneths anerkjennelsesteori stammer fra Hegel og er også inspirert av Meade og fremmer at mennesket har et grunnleggende behov for anerkjennelse fra andre i samfunnet (Thomas, 2012).

Kjærlighet er en form for anerkjennelse som handler om å motta omsorg i nære relasjoner. I denne sammenhengen dreier det seg om omsorg i relasjonen mellom foreldre og barn. Dette styrker vår identitet og bygger opp tillit hos en selv og tillit til andre. Vi får en tillit til at mennesker vil gi oss den omsorgen vi behøver. Fravær av anerkjennelse gjennom manglende

kjærlighet fører til skade eller brudd i forventningene og kan dermed påvirke menneskers tillit på en negativ måte.

Anerkjennelse gjennom respekt og rettigheter handler om å bli anerkjent som en likeverdig, gyldig samfunnsborger med de rettigheter dette innebærer, på lik linje med andre i samfunnet. Rettssikkerhet, rettsstatus, lik behandling i et demokrati, men også å følge de samme regler som alle andre er med på å anerkjenne mennesker som en del av samfunnet. Ved å bli anerkjent av andre som en gyldig samfunnsborger fremmes respekt for seg selv og andre. Å bli fratatt dette vil ifølge Honneth føre til at mennesket mister respekten for seg selv og andre.

Den tredje formen for anerkjennelse er solidaritet – å bli verdsatt i samfunnet en lever i. Å skille seg ut med sine spesifikke ferdigheter og dermed kunne bidra og spille en rolle for andre, gir mennesket tro på seg selv og en følelse av verdi. Mangel på anerkjennelse av dette kan føre til at en føler seg verdiløs og videre ikke verdsetter andre og deres unike bidrag til samfunnet (Honneth, 1992/2008; Jakobsen, 2012; Lysaker, 2011, 2015; Thomas, 2012).

Honneth hevder at dersom mennesket ikke opplever disse tre formene for anerkjennelse, vil dette føre til et sammenbrudd av menneskets identitet (Jakobsen, 2012).

5 Metode

I dette kapittelet redegjøres det for hvordan jeg har gått frem i forskningsprosessen. Jeg redegjør for hvilke metoder og hvilken vitenskapstiltærning som er blitt valgt og hvorfor disse er vurdert som aktuelle. Jeg legger frem utvalget som ligger til grunn for studien. Det redegjøres også for hvordan jeg har sikret forskningskvalitet i prosessen og hvordan jeg har gått frem i behandlingen av data ved bruk av tematisk analyse.

5.1 Vitenskapsteoretisk tiltærning

Det vitenskapsteoretiske utgangspunktet en går inn i en studie med, vil ha betydning for hvordan datamaterialet fortolkes. Vi legger mening i det vi undersøker på forskjellig måte, ut fra hvilken vitenskapsteoretisk tiltærning vi anvender. Det vil derfor være viktig å avveie hvilken tiltærning som er riktig for hvert prosjekt (Thagaard, 2018). Hva som er best for barn vil kunne oppfattes som forskjellig ut fra hvor man befinner seg i verden og det vil alltid forstås ut fra en helhetlig kontekst for det individuelle barnet. Dette inkluderer blant annet familiekonstellasjon, tilknytning, behov, sårbarheter, samfunnet barnet lever i, miljø også videre – *barnets beste* er ikke ensbetydende med konstant flytting til stadig bedre omsorgsbaser og med dette vurderer jeg at et sosialkonstruktivistisk perspektiv kan bidra til å belyse det jeg arbeider med i denne studien. Meningen med, og betydningen av, barnets beste blir konstruert av mennesker som samhandler med hverandre, ut fra den verden de lever i. Det samme med hvordan vi kan vite hva omsorg og omsorgssvikt er – det avhenger av hvordan dette defineres av de mennesker og miljøet fenomenet oppstår i, og det kan tolkes individuelt.

Å analysere fylkesnemndsvedtak vil dermed videre også baseres på en hermeneutisk tiltærning. Hermeneutikken fremholder at det vil være umulig å forstå mening uten å se det som en del av en større helhet, som meningen tilhører (Thagaard, 2018). Jeg legger frem mine funn i henhold til hvordan jeg fortolker disse, og de vil videre bli fortolket og gitt mening i drøftingen med hjelp av mitt teoretiske grunnlag. Hermeneutikken handler altså om fortolkning av spørsmål og vil være høyst aktuelt når en jobber med tekstmateriale (Thornquist, 2018). Hva jeg har av forutsetning for å kunne hente ut mening av datamaterialet, vil avhenge av min forståelseshorisont, som består av mine erfaringer så langt i livet, hvilke forventninger jeg har til dataen og hvordan jeg oppfatter dette. Jeg vil gå inn i dataen med en forforståelse om hva det dreier seg om og det er også sentralt i hermeneutikken. Når en søker forståelse av et fenomen, vil det alltid ligge en forforståelse, en «*for-dom*», i oss, som vil påvirke hvordan en tar opp informasjonen. Jeg vil som flerårig saksbehandler i barneverntjenesten ha med meg en

forståelsesmessig «bagasje», som jeg må være bevisst på når jeg analyserer (Thornquist, 2018). I tillegg vil fortolkningen av datamaterialet dreie seg om en *dobbel hermeneutikk* siden jeg analyserer vedtak som allerede er fortolket og nedskrevet av fylkesnemnda med de verdier, holdninger og for-dommer som disse besitter (Thagaard, 2018).

5.2 Valg av metode

Denne studien er bygd på en kvalitativ forskningsprosess, på bakgrunn av mine forskningsspørsmål. Gjennom kvalitativ metode har jeg analysert fylkesnemndsvedtak for å få en inngående forståelse av hvordan fylkesnemnda vurderer og begrunner sine fastsettelse av samvær i saker som gjelder omsorgsovertakelser jfr. § 4-12. Når jeg analyserer fylkesnemndsvedtak, faller dette inn under analyse av foreliggende tekster (Thagaard, 2018).

Det er både styrker og svakheter ved bruk av kvalitativ metode. Gjennom kvalitativ metode skapes rike og detaljerte data som kan brukes til å sette lys på fenomener i det aktuelle tidsbildet. Det gir fleksible måter å hente inn data på, for eksempel slik som gjort i denne studien hvor det er benyttet tekstdokumenter. Kvalitativ metode gjør det også mulig å beskrive fenomener mer inngående (University of Southern California, 2022).

Noen av svakhetene ved kvalitative metoder er at en forsker på begrensede utvalg, som ikke vil egne seg til å trekke generaliserte konklusjoner som kan gi brede samfunnsmessige anbefalinger. Den kvalitative forskeren vil også være en del av forskningsobjektets erfaringer og det vil dermed være en fare for å gå inn med for-dommer i prosjektet. Dette kan gjelde både for forskeren og forskningsobjektet. Det vil imidlertid ikke gjelde i denne studien, da den bygger på foreliggende tekster og ikke intervju eller observasjon av informanter og forskningsobjekter. Det vil være vanskelig å replisere kvalitative studier på en eksakt måte og det vil også være vanskelig å komme frem til de samme resultatene, da det er mye som er avhengig av forskerens personlige egenskaper (University of Southern California, 2022). Jeg går nærmere inn på forskningsetiske vurderinger videre i dette kapitlet.

5.3 Dokumentanalyse av vedtak om omsorgsovertakelse

Fylkesnemndsvedtakene som ligger til grunn som datamateriale i denne studien, er ikke blitt utarbeidet med det formål å tjene som data til en masterstudie. Vedtakene er utarbeidet med en annen hensikt enn dette og jeg må derfor ta stilling til om dokumentene er legitime kilder til kunnskap (Thagaard, 2018). Fylkesnemnda er en offentlig instans og anses derfor som en

troverdig kilde til kunnskapen jeg søker (Jacobsen, 2005). Vedtakene fra fylkesnemnda inneholder alle vurderinger av samværsfastsettelse og gir meg dermed det jeg trenger for å foreta studien. De utarbeides av første instans til å behandle saker om omsorgsovertakelser og samværsfastsettelse etter barnevernloven. I tillegg inneholder vedtakene naturlig nok også vurderingen bak omsorgsovertakelsen, som også kan gi verdifull kunnskap. Vedtakene oppfyller dermed kriteriene til dokumentene i dokumentanalyse; relevans, troverdighet og autentisitet (Thagaard, 2018).

Fylkesnemndsvedtakene fungerer som sekundærdata i denne studien, da de foreligger allerede uavhengig av min studie (Ringdal, 2018). Dette innebærer at jeg er prisgitt den informasjonen som fylkesnemnda har vektlagt nok til å begrunne vedtaket på (Jacobsen, 2021), og det kan eksistere informasjon jeg kan ha gått glipp av i motsetning til hvis jeg for eksempel hadde fått adgang til å følge alle disse forhandlingsmøtene. Vedtakene er hentet fra Lovdata og det er ikke alle vedtak som blir publisert. De foreliggende vedtakene er altså et randomisert utvalg.

I utgangspunktet var min intensjon å benytte meg av kommunens begjæringer om omsorgsovertakelser og se disse opp mot fylkesnemnda sine vurderinger og utmålinger, men jeg avgrenset dette til kun fylkesnemndsvedtakene da disse inneholder vurderingene og påstandene til alle involverte parter. Jeg gikk videre med kun å studere hva fylkesnemnda har vurdert, men hadde likevel tilgang til kommunens vurderinger i samme vedtak for ytterligere bruk dersom jeg fant dette som nyttig og nødvendig.

5.4 Datainnsamling og søkeprosess

Vedtakene er hentet ut fra Lovdata sin nettdatabase for rettskilder, som jeg som student har hatt tilgang på. Disse er anonymisert når de publiseres og personvernet er dermed ivaretatt.

Jeg har begrenset søket til å omfatte vedtak fra perioden 2021-2022. De fleste vedtakene er fra 2021 og det er også vedtak hvor disse er datert til 2020, slik en kan se i oversikten og sammendragene av vedtakene som er vedlagt bakerst i denne studien. Dette antar jeg har bakgrunn i at sakene er blitt begjært i 2020, men behandlet i 2021. To saker er begjært i 2020. Seks saker er begjært i 2021. Åtte saker er avgjort i 2021 og to saker er avgjort i 2022.

Jeg benyttet meg av søkeordene *omsorgsovertakelse*, *samvær* og *barnevern*. Lovhenvvisning har vært lov-1992-07-07-100-§4-12. Søket ble utført med synonymer og dette resulterte i 160 funn den 19.04.22. Disse inkluderte blant annet krav om tilbakeføringer jfr. § 4-21, rene samværsaker jfr. § 4-19, plasseringer på institusjon og samtaleprosesser.

5.5 Studiens utvalg

Utvalget måtte begrenses ut fra søkets omfattende resultater, men også fordi mange av sakene ikke var relevante for denne studien.

Jeg ønsket å studere saker

- som gjaldt omsorgsovertakelse jfr. § 4-12
- som hadde gått gjennom full behandling i fylkesnemnda
- som gjaldt plassering i fosterhjem
- hvor barnet ikke allerede var frivillig plassert før behandling i mer enn 6 måneder
- som ikke gjaldt barn med særskilte behov på grunn av fysisk eller psykisk utviklingsforstyrrelse

Dette ble sortert ut gjennom manuell gjennomlesning og utsjekking av vedtak. Jeg hadde i utgangspunktet ikke satt noen aldersgrense, men etter bearbeiding av vedtakene gjennom kriteriene jeg hadde satt meg, omhandlet vedtakene barn mellom 9 måneder og 10 år. Jeg satt igjen med kun ti vedtak som oppfylte mine kriterier. Det var noe overraskende at det endelige antallet kom på kun ti aktuelle vedtak, men dette sammenfalt med omtrentlig antall dokumenter jeg ønsket å sette meg inn i, før jeg begynte på selve søket.

5.6 Kvalitet i forskningsprosessen

5.6.1 Reliabilitet

Når vi snakker om at en studie er troverdig og pålitelig, viser vi som oftest til studiens *reliabilitet*. Innen kvantitative studier pleide høy reliabilitet å innebære at alle prosjekter som studerer en gitt problemstilling vil komme frem til liknende svar, altså at resultatet kan reproduseres. Det har imidlertid skjedd et paradigmeskifte og reprodusering som et reliabilitetstegn vil ikke lengre være aktuelt i kvalitative studier som denne. Dette er fordi kvalitative studier studerer individuelle saker med subjektive opplevelser, erfaringer, ytringer eller meninger som ikke kan repliseres. For å sikre reliabilitet er det i stedet ønskelig å være transparent i forhold til hvordan vi har kommet frem til det vi har. Det innebærer å redegjøre detaljert for forskningsprosessen og hvordan en har gått frem – hvilke metoder og analyser man har gjort, hvordan man har inkludert og avgrenset i datautvalget. Det vil også være viktig å gjøre rede for de etiske utfordringene som kan dukke opp i en studie slik som denne, og hvilke

forforståelser man har med seg inn i møtet med materialet, f.eks. at jeg forsker på mitt eget fagfelt; barnevernet (Thagaard, 2018). Dette kommer jeg mer tilbake til.

Reliabiliteten ved funnene i denne studien styrkes ved at jeg har lest alle vedtakene som oppfylte søkekriteriene mine. Det er også i studien vedlagt matrise over alle sakene som inngår i analysen, se vedlegg på side 70. Dette er med å styrke denne kvalitative studien ytterligere (Leung, 2015).

5.6.2 Validitet

Validitet handler om hvorvidt tolkningen av dataen er gyldig. Dette vil igjen påvirke om resultatet kan anses som gyldig. Jeg har gjort grundig rede for det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for analysen og gjennom dette styrkes validiteten for de resultatene som blir endelig presentert (Thagaard, 2018). Her vil det handle om studien faktisk belyser hvordan fylkesnemnda begrunner samværsfastsettelse og om/hvordan disse føyer seg etter EMD og de påfølgende Høyesterettsdommene.

En kan skille mellom intern og ekstern validitet. Intern validitet betyr at resultatene er gyldige og kan brukes innen feltet det forskes på, mens ekstern validitet betyr at studiens resultater i tillegg kan forklare fenomener utenfor studiens forskningsområde (Dalen, Ingen årstall; Jacobsen, 2005). For at leserne av kvalitative studier kan være sikre på at deres funn kan overføres til andre områder og generaliseres, er det viktig at blant annet utvalget i dataen er inngående opplyst om, konteksten rundt studien og utvalget, forskerens egen rolle, hvordan data er samlet inn og hvilke metoder som er brukt for å analysere dataen (Johnson, 1997).

I tillegg til det teoretiske grunnlaget legges det også frem hva som er konteksten rundt studien, slik barnevernet i Norge og de høyesterettsdommene som har spilt inn for hvordan rettspraksis ser ut som en følge av Strand Lobben-dommen. Denne er derfor naturligvis også gjort rede for i denne studien.

Det opplyses om at vedtak hentet fra Lovdata er digitale ressurser som ikke inneholder sidetall. Det er derfor ikke påført sidetall i sitater fra fylkesnemnda.

5.7 Forskningsetiske vurderinger

Kvalitative studier vil kunne omfatte sensitive opplysninger i private liv. Det forventes derfor at forskeren er etisk bevisst i sin fremgang og databehandling i en kvalitativ studie. De

forskningsetiske retningslinjene sier at forskere skal «*respektere menneskeverdet og sikre deres grunnleggende likeverd, frihet og selvbestemmelse*» (NESH, 2021).

En skal ta hensyn til risiko for at det å bruke sensitiv informasjon om mennesker kan skade og være en belastning for kildene (NESH, 2021). Hva som regnes som sensitiv informasjon kan oppleves forskjellig mellom mennesker, men jeg vurderer at det å få detaljer om vanskelige hendelser i sitt liv og egne utfordringer publisert offentlig vil kunne oppleves som invaderende. Fylkesnemndsvedtakene er allerede anonymisert for offentligheten og personvernet er dermed ivaretatt i forkant av at de ble hentet ut til studien. Forskningsobjektene har ikke kjennskap til at deres vedtak er blitt brukt i studien og vedtakene kan ikke spores til dem. Det vurderes derfor at forskningsobjektene ikke har vært utsatt for noe belastning eller risiko for skade i forbindelse med min studie.

Det var bekreftet ikke behov for innmelding av prosjektet til Norsk senter for forskningsdata (NSD), da vedtakene var allerede anonymiserte. Ideelt sett skal samtykke innhentes av de kildene gjelder (Thagaard, 2018) ut av respekt for forskningsobjektene, men i noen tilfeller kan studier ha slik forskningsmessig nytteverdi at det veier opp for manglende informert samtykke (NESH, 2021). Det er et tydelig økt fokus på at omsorgsovertakelse og samværsbegrensninger er et alvorlig inngrep i privat- og familielivet og at det offentlige har et ansvar for å vurdere slike beslutninger grundig. Med denne studien ønsker jeg at disse omfattende vurderingene rundt menneskers privatliv belyses og at dette kan komme innbyggere til gode.

5.8 Forske på eget fagfelt

Som saksbehandler i den kommunale barneverntjenesten innebærer denne studien at jeg forsker på mitt eget fagfelt. Jeg har selv representert kommunen i spørsmål som gjelder både omsorgsovertakelse, samvær og i tillegg tilbakeføring i henhold til § 4-21 og jobber i det daglige med barn som er under offentlig omsorg og deres familier. Jeg er utdannet barnevernspedagog og har jobbet i samme tjeneste siden jeg var nyutdannet i 2013. Jeg har dermed vært med i skiftet fra den tiden hvor samværsbildet så annerledes ut og over i nåtidens samværsbilde. Det er viktig at jeg er bevisst på hvilken forforståelse eller hvilke for-dommer jeg bærer med meg, både faglig og personlig, slik som nevnt i avsnitt om hermeneutisk tilnærming. Det kan være en fordel at jeg har erfaring fra fagfeltet, da jeg vil ha relativt inngående kunnskap i hvordan forhandlingsmøter i fylkesnemnda fungerer og dermed lettere kunne sette meg grundig inn i sakspapirene som skal studeres. Samtidig vil min yrkeserfaring medføre at jeg har eksisterende

ideer om hva en kan forvente i fylkesnemndsvedtak og konteksten rundt en slik behandling. Det vil dermed også være en risiko for at jeg overser viktige forskjeller og nyanser og at jeg blir mindre kritisk når jeg har en forståelse innenfra selve fagfeltet (Jacobsen, 2021). Den endelige forståelsen kan bli seende annerledes ut enn hvis jeg ikke var tilknyttet miljøet (Thagaard, 2018). Dette kan særlig være tilfelle hvis noe av datamaterialet sammenfaller med det jeg allerede har med meg av oppfatninger av dette temaet, mens andre deler av materialet ikke gjør det. Gjennom å være transparent om min bakgrunn, gis mottakerne en mulighet for å ta dette i betraktning og ta sine egne vurderinger når studien leses.

5.9 Databehandling og analytisk tilnærming

I behandlingen av data til denne studien har jeg benyttet meg av tematisk analyse, slik denne metoden er beskrevet i Johannessen, Rafoss & Rasmussen (2018). Tematisk analyse er en grundig måte å gå gjennom datamateriale på, hvor en går inn i dataen og kartlegger forhåndsdefinerte tema som fremstår med fellestrekk som blir viktige for studien. Konkrete koder ble brukt for å systematisere datamaterialet, for så å bli gruppert i de tematiske kategoriene. Ifølge Johannessen et al., (2018) endres forskningsspørsmålet seg underveis ettersom dataen analyseres. I arbeidet med denne studien har mine temaer og forskningsspørsmål endret seg flere ganger. Jeg ønsket å se på hvordan fylkesnemnda begrunnet samværsfastsettelse i vedtak om omsorgsovertakelse, men det var utfordrende å komme frem til hvilke «spørsmål» som var riktige å stille, for å klare å belyse dette. Under analyseringen av dataen er det noen trekk som blir tydelige og gjentakende, mens det er andre tema som ikke fremstår like tydelige og repeterende, men som jeg likevel ønsket å se nærmere på.

5.9.1 Steg 1: forberedelse

Ti fylkesnemndsvedtak er grundig gjennomgått. Disse er blitt lest flere ganger slik at jeg skulle bli godt kjent med dem og minske risikoen for å overse viktige ting, og jeg har bemerket meg de temaer jeg har sett har gått igjen og som jeg synes har vært interessante.

5.9.2 Steg 2: koding

Datamaterialet ble gjennomgått i både papirform, digitalt og i databehandlingsverktøyet NVivo (utgitt januar 2022). Her ble datamaterialet kodet til forskjellige temaer som jeg tolket at bidro til vurderingen bak samværsfastsettelsen. Å kode datamaterialet på denne måten ga meg bedre innsikt i hva som ble vektlagt i samværsfastsettelsen og hvordan dette ble formulert. Følgende koder ble benyttet: rettspraksis, gjenforening, formål, varighet, samvær opp mot gjenforening, tilknytning, samvær opp mot tilknytning til nye omsorgspersoner, midlertidighet, usikkerhet,

sårbarhet, samarbeid, aksept og behov. Hensikten med kodingen er videre å klargjøre det aktuelle datamaterialet for det neste steget; kategorisering.

5.9.3 Steg 3: kategorisering av tema

I det tredje steget har jeg tatt et skritt tilbake for å se på kodene mine i et større bilde. Jeg har sett etter hva kodene kunne settes sammen med og hva de kunne bety. En må bevisst sortere disse kodene og være sikker på at de oppfyller kriteriene for å høre til under et større tema.

Tabellen under viser kodene og tilhørende tematiske kategorier:

Tabell 1 Kategorisering av koder

<i>Endring i bruk av rettspraksis</i>	<i>Fremtidig gjenforening som argument for styrking av biologiske bånd</i>	<i>Sårbare barn og nye tilknytningsprosesser</i>	<i>Samarbeid og aksept til tross for ønske om gjenforening</i>	<i>Ambivalens og midlertidighet</i>
Rettspraksis Formål Varighet Samvær opp mot gjenforening Behov	Gjenforening Formål Varighet Samvær opp mot gjenforening Sårbarhet	Tilknytning Behov Tilknytning til nye omsorgspersoner Sårbarhet	Samarbeid Aksept Anerkjennelse	Midlertidighet Usikkerhet Ambivalens Sårbarhet

5.9.4 Steg 4: Rapportering av funn

I steg fire presenteres funn i studien, systematisert etter koder og kategorier fra steg to og tre (Johannessen et al., 2018).

6 Funn og analyse

Dette kapittelet presenterer funnene som er gjort i analysen. Funnene representeres med utvalgte sitat som beskriver kategoriene.

6.1 Kort oppsummering av funnene

I datamaterialet har jeg sett på hvordan samværsfastsettelsen har blitt vurdert og hvordan tilknytning er blitt vektlagt. Som vist i tabellen i punkt 5.9.3 har analysen ført frem til funn i fem kategorier: 1) endring av bruk av rettspraksis; 2) fremtidig gjenforening som argument for styrking av biologiske bånd; 3) sårbare barn og nye tilknytningsprosesser; 4) samarbeid og aksept til tross for et ønske om gjenforening; og 5) ambivalens og midlertidighet.

Ferske dommer fra Høyesterett vedrørende omsorgsovertakelse og samvær har erstattet tilsvarende tidligere brukte dommer som kom i 1998 og 2012. EMD kom i 2019 med Strand Lobben-dommen hvor de krevde at beslutninger i norske omsorgs- og samværsaker ble grundig begrunnet. Vedtakene innfrir dette i stor grad og begrunner samværsutmåling både med hensyn til gjenforening med biologisk familie og barnas behov for omsorg fremover. Vedtakene redegjør også grundig for premissene og føringene som foreligger i henhold til oppdatert rettspraksis fra Høyesterett og kravene fra EMD. Barnas behov for ro etter plassering gis fortsatt plass, men det er relativt store variasjoner av hvor mye fylkesnemnda redegjør for og vektlegger akkurat denne faktoren. Utmåling av samvær er en komplisert og utfordrende oppgavene for fylkesnemnda. Det er vanskelig å være sikker på at riktig mengde er utmålt.

6.1.1 Endring av bruk av rettspraksis

Alle vedtakene gjør selvsagt rede for lovbestemmelsene jfr. § 4-19 som regulerer samvær og § 4-1 om at barnets beste er avgjørende. At en gjenforening skal skje så snart det lar seg gjøre, føres også inn uten direkte henvisning til lovbestemmelsen § 4-16. Rettspraksisen som fylkesnemndene benytter seg av for å stake ut føringene av hvordan samvær bør praktiseres i dag tyder på at det har skjedd et skifte i bruk av tidligere rettspraksis og rettskilder.

«Gjenforeningsmålsettingen er fremhevet i høyesterettspraksis og i avgjørelser fra EMD, og samværet må fastsettes slik at det ivaretar denne målsettingen. Dette stiller krav til samværenes hyppighet og kvalitet, jf. HR-2020-661-S avsnitt 143 til 145» (FNV-2021-253-FRO).

HR-2020-661-S er den bredeste av Høyesterettsdommene fra 2020 og tar stilling til spørsmålet om omsorgsovertakelse på en svært grundig måte. Det blir derfor ofte henvist til denne som et

overordnet premiss for utmåling av samvær, både når det gjelder hvor ofte disse skal finne sted, og innholdet i disse.

HR-2020-662-S gjelder spørsmål om samvær og går derfor enda nærmere på dette, kontra HR-2020-661-S. Denne forankrer det biologiske prinsippet og holder frem at det beste for barn etter en separasjon fra foreldre, er at de får ha et samvær som kan føre dem tettere sammen:

«Som utgangspunkt er det best for barn å ha et samvær med foreldrene som styrker og utvikler båndene mellom dem, jf. HR-2020-662-S avsnitt 116» (FNV-2021-253-FRO).

Dette gjentas med henvisning til begge dommene, når det understrekes at gjenforening er målet og at båndene mellom barn og foreldre da skal styrkes og utvikles:

«I de saker hvor tilbakeføringsformålet ligger fast, må samværet derfor fastsettes slik at båndene mellom foreldre og barn kan styrkes og utvikles, jf. HR-2020-662-S avsnitt 128 og HR-2020-661-S avsnitt 131 til 134» (FNV-2021-233-FHS).

Selv om målet om gjenforening holdes tydelig og høyt, forsikres det imidlertid også at samvær ikke skal utgjøre en urimelig belastning og at barnets behov i omsorgen, samt at eventuelt manglende samværskompetanse hos foreldrene kan redusere den utmålte samværmengden:

«Det kan imidlertid ikke fastsette et samvær som utsetter barnet for urimelig belastning – «undue hardship», jf. EMDs dom 19. november 2019 K.O. og V.M. mot Norge avsnitt 69 [EMD-2016-64808]¹. Både barnets behov for stabilitet og kontinuitet i omsorgssituasjonen og foreldrenes manglende samværskompetanse kan etter en konkret vurdering derfor tilsi at samværet begrenses, jf. HR-2020-662-S avsnitt 129» (FNV-2021-136-FOS).

Til slutt gjøres det også klart at fylkesnemnda kan vedta å nekte foreldrene samvær. Dette skal kun gjøres i særskilte tilfeller og det må være bevist tungtveiende grunner for at dette skal skje:

«Bare der det foreligger spesielle og sterke grunner, kan formålet om gjenforening oppgis og samværet på det grunnlag begrenses sterkt eller falle helt bort, jf. HR-2020-662-S avsnitt 138» (FNV-2021-192-FRO).

Dette står gjennomgående i kontrast til de Høyesterettsdommene som det er blitt henvist til i saker før 2019, som viste til et skille mellom midlertidige og langvarige plasseringer og at samvær skulle utmåles ut fra det. Disse eldre dommene la til grunn at samvær skulle ha som formål at barnet har kjennskap til sitt biologiske opphav, når plasseringen ble antatt å bli langvarig (HR-2012-2309-A, avsnitt 31, 36, 2012; HR-1998-26-A avsnitt 36, 1998).

6.1.2 Fremtidig gjenforening som argument for styrking av biologiske bånd

Ingen av vedtakene har gitt slipp på et mål om fremtidig gjenforening. Selv om fylkesnemnda tar stilling til varigheten på plasseringen, gjøres dette med større forsiktighet og på en nyansert måte. Varigheten er noe som i stor grad likevel ender med å være uvisst. Gjenforening med biologiske foreldre og viktigheten av samvær for å bedre mulighetene for dette løftes frem gjentatte ganger når det fastsettes samvær.

«Fylkesnemnda vurderer at omsorgsovertakelsene av de tre jentene vil ha en varighet over et ikke definerbart tidsrom framover. Mye tyder på at plasseringene vil vare i flere år, trolig og som et minimum til barna når tenårene. En [gjenforening] kan imidlertid ikke utelukkes og det er derfor et klart utgangspunkt at plasseringene er å anse som midlertidige, og gjenforeningsformålet er således i behold [...] Det er ikke tvilsomt at slik saken fremstår skal foreldrene ha et ikke- ubetydelig samvær med barna.» (FNV-2021-233-FHS).

Vedtaket gjaldt tre barn av en alder 7-10 år. Selv om fylkesnemnda vurderte at situasjonen tydet på at barna ville bli boende i fosterhjem i flere år, ble det fastholdt at gjenforening kunne skje på et ikke fastsatt tidspunkt i fremtiden, og at samværet dermed måtte utmåles deretter. Fylkesnemnda utmålte tolv felles samvær i året med inntil fire timers varighet for barna og foreldrene som var skilt. Medvirkende til dette var foreldrenes positive innstilling og samarbeidsevne.

Også i saker hvor fylkesnemnda legger til grunn en langvarig plassering og det tydeliggjøres at gjenforening er svært liten, fastholdes det overordnede målet om at barnet likevel potensielt kan tilbakeføres til dem og at samværet dermed skal ha i oppgave å holde denne muligheten åpen.

«Fylkesnemnda kan ikke se bort fra at det kan skje endringer hos mor og/eller far, slik at A en dag kan bli gjenforent med en eller begge foreldrene. Nemnda legger imidlertid til grunn at det mest sannsynlig vil det ta lengre tid for dette eventuelt skjer, og at det er forbundet med stor grad av usikkerhet om det vil skje tilstrekkelige positive endringer i foreldrenes omsorgsevner. Fylkesnemnda legger til grunn at en eventuell gjenforening ligger flere år frem i tid, slik at plasseringen anses for å være langvarig [...] Formålet ved samværene, når målet om gjenforening som i denne saken ikke er oppgitt, er å styrke og utvikle båndene mellom foreldre og barn, jfr. HR-2020-662-S avsnitt 128. Det må da fastsettes så mye samvær som det er mulig å gi uten å tilsidesette hensynet til barnets beste» (FNV-2021-192-FRO).

Det spilte en positiv rolle for far ved utmåling av samvær at han var samarbeidsvillig og viste en relativ god samværskompetanse. Det spilte derimot en negativ rolle for mor at en hadde noe begrenset kunnskap om hennes evner grunnet hennes manglende samarbeidsvilje.

En sak utmerker seg med den omfattende mengden samvær som ble utmålt. Fylkesnemnda vurderte plasseringen som langvarig:

«Foreldrene sine behov for behandling og egenomsorg vurderes i dag å være såpass omfattende at det etter nemnda sin vurdering mest sannsynlig vil gå lang tid før noen av foreldrene vil kunne bli i stand til å gi A forsvarlig omsorg [...] Etter en samlet vurdering av de ulike hensyn, og A sine behov og sårbarheter, mener nemnda at det per i dag er best for A å ha samvær med mor hver tredje uke og far hver tredje uke. Et slikt samværsomfang vil etter nemnda sin vurdering ikke være til hinder for en fremtidig tilbakeføring til mor eller far.» (FNV-2021-253-FRO).

Dette barnet var født med svake symptomer på abstinenser grunnet mors rusmiddelbruk, og ble beskrevet som et ekstra sensitivt barn. Fylkesnemnda gjorde ikke rede for hvorvidt det var barnets lave alder som begrunnet at et så omfattende samvær var nødvendig for å kunne opprettholde relasjonen til sine foreldre. Fylkesnemnda vektla imidlertid foreldrenes gode samarbeidsevne og samværskompetanse, positive holdning til plassering og beredskapshjem og jentas evne til å gjennomføre samvær med lite reaksjoner i etterkant.

I en sak hvor gjenforening mellom biologisk far og barn ble vurdert som sannsynlig, ble det utmålt samvær av ubegrenset hyppighet mellom de to. Fylkesnemnda satte imidlertid en begrensning på to timer samt overnatting, til barnet hadde etablert seg i fosterhjemmet hos farmor og farfar (FNV-2021-132-FOA).

Som en kan se begrunner fylkesnemnda ofte utmålingene av samvær helt eller delvis med at gjenforeningsmålet ikke kan utelukkes helt, selv om flere av plasseringene vurderes som «relativt langvarige».

I to av sakene trekker fylkesnemnda også frem den uavhengige verdien av samvær mellom biologiske foreldre og barn. Dette formuleres likt i begge sakene:

«Samvær har dessuten en egenverdi uavhengig av utsiktene til gjenforening, men det må ikke utsette barnet for urimelig belastning – «undue hardship», jfr. HR-2020-662-S avsnitt 137» (FNV-2020-200-FRO).

Noen ganger blir også en begrensning av samvær sett på som et bidrag til det overordnede målet om gjenforening. Om enn med omvendt fortegn så fremtrer altså samvær fremdeles som et verktøy som skal styrke mulighetene for fremtidig gjenforening.

«Nemnda vurderer at en slik begrensning ikke er i strid med hverken gjenforeningsformålet eller retten til familieliv. Tvert imot vurderes en forsiktighet ved fastsettelsen å øke muligheten for at

samvær kan økes med tiden, og for at gjenforeningsformålet kan oppnås» (FNV-2021-233-FHS).

Rettspraksis som følge av Strand Lobben sier at samvær ikke skal påvirkes av plasseringens antatte varighet, men fylkesnemnda gjør seg likevel noen tanker om fremtidsutsiktene for barna når det gjelder omsorgssituasjon og bosted. Dette ser imidlertid ikke ut til å ha en utpreget betydning for det faktiske samværet som utmåles. I datamaterialet totalt vedtar fylkesnemnda oftest 12 samvær i året. Overordnet har samværet altså som formål å styrke og videreutvikle båndene mellom foreldre og barn, slik rettspraksis sier, selv om dette begrenses i starten av plasseringen.

6.1.3 Sårbare barn og nye tilknytningsprosesser

Barns behov for etablering av en trygg tilknytning til nye omsorgspersoner løftes også frem som en viktig faktor i utmålingen av samvær.

Sakene involverer sårbare barn som sannsynligvis vil ha særskilte behov for oppfølging etter å ha levd under omsorgssvikt av varierende grad, over kortere eller lengre perioder av sitt liv. De blir blant annet beskrevet som ekstra sensitive, sårbare og med særskilte behov for omsorg.

«Det er samtidig viktig for A at hun får en trygg og god relasjon til beredskapshjemmet/ fosterhjemmet. Hun må få tid til å slå seg til ro i det nye hjemmet sitt, kjenne seg trygg, og få hjelp til å bearbeide bruddet med sine biologiske foreldre, slik at hun får anledning til å utvikle seg, få en god barne- og ungdomstid og et godt liv i et lenger perspektiv». (FNV-2021-192-FRO).

Kun ett av 14 barn i datamaterialet blir beskrevet uten særlige omsorgsbehov. Dette var et barn som ble akutt plassert 8-9 måneder gammelt og hadde bodd utenfor hjemmet i 1-2 måneder (FNV-2021-132-FOA).

Fylkesnemnda bemerker at det særskilte behovet for trygg tilknytning og relasjon hos barn som har opplevd forstyrrelser i barndommen kan komme i konflikt med EMD sitt krav om samvær på tross av dette behovet. Det følgende vedtaket vurderer eksplisitt denne konflikten. Det aktuelle barnet var fem år gammelt og diagnostisert med PTSD, i tillegg til at han tidligere hadde diagnosen udiskriminerende tilknytningsforstyrrelse:

«Spørsmålet er om det for As del er klokt å etablere et hyppig samvær og avvente hans reaksjoner på det, eller om det overordnede hensynet til å innarbeide en ny tilknytning hos ham gir grunnlag for å fastsette en restriktiv samværsordning ved innledningen av plasseringen, for å sikre at en er i forkant av hans utviklingsmessige behov. Denne problemstillingen er i liten

grad belyst og drøftet i EMDs og norske domstolers praksis rundt EMK art. 8» (FNV-2021-70-FTE, 2021).

Vedtaket viser til at EMD krever tilrettelegging av samvær på tross av at dette kan være skadelig for barnet. Det viser videre til Raundalen-utvalgets forslag (NOU 2012: 5) om å innføre et utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp, gitt den betydningen samspill og relasjon mellom barn og omsorgsperson har for barnets utvikling. Raundalen-utvalget anbefalte at tilknytningsprinsippet fikk forrang fremfor det biologiske prinsippet i tilfeller hvor samspill og tilknytning hadde forstyrrende følger for barnet og dets utvikling (NOU 2012: 5, S. 86). Anbefalingen fra utvalget førte ikke til noen lovendring, men fylkesnemnda la likevel til grunn at guttens behov for tilknytning til nye omsorgspersoner i dette tilfellet måtte komme først:

«Ut fra forståelsen av A som et barn med utviklingstraume og tilknytningsproblematikk, er nemnda av den oppfatning at hensynet til å bygge opp guttens tilknytning til nye omsorgspersoner må være overordnet ved fastsettingen av samvær» (FNV-2021-70-FTE).

Vedtakene taler enkelte ganger for å styrke tilknytningen til nytt fosterhjem, foran å ivareta gjenforeningsmålet:

«Fylkesnemnda mener at hensynet til tilknytning i fosterhjemmet i en startfase må prioriteres foran hensynet til gjenforening. På sikt vil det kunne være grunnlag for å øke opp samværsfrekvensen og varigheten av samværene, slik at man ivaretar hensynet til en mulig fremtidig gjenforening» (FMV-2020-200-FRO).

Det beskrives altså som nødvendig at gjenforeningsmålet her blir satt til side for en periode, for å ivareta barna i en oppstartsfase i nytt fosterhjem, før det kan åpnes opp for mer omfattende samvær. Det ble likevel utmålt totalt 14 samvær i året fra starten av.

Vedtakene demonstrerer forståelse for at en vellykket etablering i fosterhjemmet beror på fremvekst av tilhørighet til familien. I et av vedtakene spesifiseres det at dette er et vilkår for en vellykket plassering, og at dette behovet må vektes mot samvær med biologisk familie.

«Skal plasseringen lykkes og på en ny skole., må han gis mulighet til å etablere tilhørighet i fosterhjemmet [...] Et for omfattende samvær med foreldrene kan bidra til at guttens lojalitet utfordres» (FNV-2020-115-FTE).

I noen av sakene ble samvær begrenset, eksplisitt på grunnlag av barnas behov for ro og for å knytte seg til nye omsorgspersoner. Ett vedtak beskriver for eksempel at dette er nødvendig for at barnet skal kunne ta imot hjelp:

«Det er helt avgjørende at de faller til ro og opplever trygghet i fosterhjem, slik at omsorgspersonene kan begynne å arbeide med å hjelpe barna i forhold til de utfordringene og vanskene som de har» (FNV-2020-212-FRO).

Begrensningene begrunnes med barnets behov for enten å kjenne på utviklingsfremmende omsorg, etablere en trygg relasjon eller bearbeide brudd og erfaringer.

Det argumenteres også med at et begrenset samvær i starten av plasseringen og det en regner med som den påfølgende tilknytningen til fosterhjemmet, vil kunne styrke muligheten for et økt samvær etter hvert:

«Nemnda vurderer at en slik begrensning ikke er i strid med hverken gjenforeningsformålet eller retten til familieliv. Tvert imot vurderes en forsiktighet ved fastsettelsen å øke muligheten for at samvær kan økes med tiden, og for at gjenforeningsformålet kan oppnås» (FNV-2021-233-FHS, 2021).

6.1.4 Samarbeid og aksept til tross for ønske om gjenforening

Barn i fosterhjem har i realiteten to foreldresett å forholde seg til. Samarbeid og aksept av plasseringen løftes frem som en fordel for barnet og som en viktig faktor for en positiv utvikling.

«Det beste for fosterhjemsplasserte barn, som for barn av skilte foreldre, er at de voksne rundt barna samarbeider og støtter barna på alle måter» (FNV-2021-233-FHS, 2021).

Fylkesnemnda mener at det er positivt for utvikling generelt at de voksne har et felles fokus.

Betydningen av positivt samarbeid gjør seg til syne i flere av vedtakene. Det blir satt ord på hva et samarbeid og en aksept av plassering kan bety for barna på sikt.

«Dersom foreldrene klarer å innrette seg etter plasseringen, å se at barna får det bedre i sine fosterhjem, kan de bli betydelige og sentrale støttepersoner for sine barn. På sikt vil det bygge oppunder en god relasjon barn og foreldre, og gi grobunn for en god ungdomstid for alle jentene» (FNV-2021-233-FHS).

Gjennom å være gode støttespillere utenfor omsorgsbasen kan foreldrene likevel spille en viktig rolle for barna.

Fylkesnemnda tar til orde for at når barna får motta utviklingsfremmende omsorg, vil foreldre og barn kunne få erfare sunne og positive sider av hverandre som på sikt kan føre dem sammen igjen.

«En løsning som innebærer at gutten blir møtt på sine omsorgsbehov, vil på sikt forhåpentligvis lede til at foreldrene får oppleve gleden av å ha en velfungerende sønn, som de har en god relasjon til, og som de har all grunn til å være stolte av [...] Kanskje kan man komme i en situasjon hvor foreldrene kan formidle til sønnen at de ser at det beste for dem alle er at A inntil videre bor i fosterhjemmet på V. Men at alle på sikt har et ønske om at han kan flytte hjem til mor og ha mye samvær med far» (FNV-2021-115-FTE).

Fylkesnemnda anser altså at biologiske foreldre kan bli en positiv ressurs for barna i tiden fremover, til tross for negative erfaringer før plassering. Om foreldrene anerkjenner fosterhjems-situasjonen som barna befinner seg i, kan det trygge barna på at deres foreldre aksepterer og er enig i at dette er bra for barna.

«Dess tryggere mor, og far, blir på prosessene rundt omsorgsovertakelsene, dess mer øker sannsynligheten for vellykkede plasseringer» (FNV-2021-233-FHS).

Betydningen av foreldre som er informerte og betrygget i en vanskelig situasjon, kan naturlig nok også overføres til barna. Barn i fosterhjem vil kunne ha godt av å være informerte og vite at det går bra med foreldrene, og ha et oppdatert bilde av dem.

«Hun har behov for å treffe foreldre sine, vite hvordan det går med dem, og på sikt legge grunnlag for en eventuell gjenforening med dem, eller annen kontakt med dem når hun blir voksen» (FNV-2021-192-FRO).

Fylkesnemnda oppfordrer biologiske foreldre til samarbeid og en uttalt anerkjennelse av plassering ovenfor barna og taler for at barna har et behov for å treffe foreldrene sine for at de skal klare å gjøre nytte av plasseringen.

6.1.5 Ambivalens og midlertidighet

Det kommer klart frem i flere tilfeller at det er utfordrende for fylkesnemnda å fastsette samvær mellom barn og foreldre.

«Fylkesnemnda har funnet samværsfastsettelsen vanskelig. Det er ikke tvilsomt at slik saken fremstår skal foreldrene ha et ikke- ubetydelig samvær med barna. Samtidig må samværmengden balanseres mot barnas behov for ro i spesielt første fasen etter plassering» (FNV-2021-233-FHS).

Det kan også være vanskelig å kunne vite hvordan foreldrene vil klare å følge opp og gjennomføre samvær og dette kompliserer situasjonen ytterligere. Dette medfører en stor del usikkerhet både for fylkesnemnda som skal ta stilling til samværsspørsmålet, men også barnet som skal forberedes til å møte på samvær.

«Samvær med foreldrene vil kunne vanskeliggjøres ytterligere dersom A opplever at foreldrene ikke aksepterer plasseringen. Det er i dag også uklart hvordan foreldrene vil reagere på plasseringen, herunder hvorvidt det utfall saken har fått vil lede til et fall i deres psykiske fungering. Hvis er slikt fall inntreffer, er det også uklart om det er mulig å skjerme A for dette under samvær» (FNV-2021-115-FTE).

Det trekkes frem at den nye rettspraksisen og føringene fra EMD i forhold til det biologiske prinsipp og de ulike hensynene som må vurderes, ikke alltid samsvarer med kunnskapen om barns utvikling som barnevernet i Norge baserer sitt arbeid på.

«Utgangspunktet om at samværene skal tilrettelegge for at barn skal opprettholde, styrke og utvikle båndene til foreldrene av hensyn til målet om gjenforening, kan i en del saker være vanskelig å forene med barnevernfaglig kunnskap om barns utviklingsmessige behov» (FNV-2021-70-FTE).

Kravet fra EMD og fylkesnemndas vurderinger om behov hos barnet etter plassering fremstår som to motpoler i vedtakene.

«Fastsetting av riktig samværsomfang er utfordrende. På den ene siden skal A løftes ut av dagens omsorgssituasjon og tilpasse seg et nytt liv i et fosterhjem og på en ny skole. [...] På den annen side skal samvær ha som mål å styrke og utvikle båndene mellom foreldre og barn, med sikte på en mulig fremtidig tilbakeføring. [...] Nemnda finner grunn til å bemerke at den har vært i tvil om hvorvidt det er riktig å fastsette en så omfattende samværsordning» (FNV-2021-115-FTE).

Sitatene synliggjør at samværsfastsettelse er en utfordrende vurdering som fylkesnemnda skal ta stilling til. Det er flere hensyn som kan fremstå som uforenelige, samtidig som at krav fra EMD og Høyesterett skal imøtekommes. Både barns reaksjoner og kapasitet, samt foreldrenes fungering er noe av det som blir usikkerhetsmomenter i fastsettelsen.

I syv av de ti gjennomgåtte vedtakene avsluttes det med at samværsutmålingen i vedtaket må anses som en midlertidig løsning. Det må kontinuerlig tas stilling til det utmålte samværet og hvorvidt det tilfredsstillende krav fra EMD og hensynet til barnets beste.

«Samværet er fastsatt ut fra bevissituasjonen i dag. Partene, og spesielt barneverntjenesten, må fortløpende vurdere om samværet er i henhold til barnets beste og EMD sine krav. Hvis det ikke er det, må det tas initiativ til å endre samværet, enten ved avtale eller ved å fremme ny sak for nemnda» (FNV-2021-182-FNO).

Dette ser ut til å være et standardisert avsnitt som syv av de ti vedtakene benytter seg av i etterkant av Strand Lobben-dommen. To av vedtakene viser også til at samværsfastsettelsen skal ses på som midlertidig, men uten å henvise til EMD. I det siste blir dette ikke nevnt.

«Nemnda gjentar at samværet fastsatt i dette vedtak bygger på en nåtidsvurdering. Samværet må vurderes fortløpende av barneverntjenesten, og justeres i tråd med det man vurderer er barnas beste til enhver tid» (FNV-2021-233-FHS).

Kanskje settes fylkesnemndas avsluttende bemerkning om at samværsspørsmålet må tas opp igjen ved en eventuell senere anledning, fordi fylkesnemnda selv er i tvil om det er blitt utmålt riktig samvær, sli som det ene sitatet viser. Det kan også tenkes at det formuleres på denne måten som en ytterligere understreking av at situasjonen hvor barnet er plassert utenfor hjemmet i de aller fleste tilfeller i seg selv skal ansees som midlertidig.

7 Drøfting

I dette kapittelet drøftes funnene fra analysen etter kategori opp mot teori og kunnskap.

7.1 Oppsummert

I denne studien ble det gjennomgått ti fylkesnemndsvedtak hvor det offentlige har overtatt omsorgen for barn, for å se på hvordan fylkesnemnda vurderer tilknytning når det utmåles samvær. Analysen av disse vedtakene viser at det ser ut til å være en endring i hva som vektlegges, sammenlignet med saker fra før Strand Lobben-dommen kom, som beskrevet i Gerdts-Andresens studie av vedtak fra 2018-2019 (2020). Det vises til ny rettspraksis og -kilder, som er produkter av Strand Lobben-dommen, og som dermed vektlegger gjenforening som et tydelig overordnet mål. Dette målet ses som en rød tråd gjennom vedtakene. Samvær etter omsorgsovertakelse fremheves som en rett mellom foreldre og barn og noe som det offentlige har en plikt til å tilrettelegge for. Hensynet til barnets beste legges som et vilkår i utmålingene. Samtidig som målet om gjenforening holdes høyt, er det flere hensyn som skal balanseres og fylkesnemndene uttrykker at dette er vanskelige vurderinger å ta.

Med forbehold om at det er et begrenset antall vedtak som er gjennomgått av hensyn til gjennomføringskapasitet i denne studien, ser det altså ut til at det er kommet på plass en ny norm når det gjelder utmåling av samvær. Med unntak av en sak hvor det ble utmålt ubegrenset med samvær mellom far og barn hvor en vurderte en snarlig gjenforening, lå gjennomsnittet på 17 samvær i året. Dette står i kontrast til normen tidligere som lå på tre til seks samvær årlig, ifølge Høyesterett. Samvær har den overordnede oppgaven med å styrke og utvikle båndene mellom foreldre og barn, slik at de skal ha en relasjon til hverandre hvor gjenforening er en mulighet på sikt. Ut fra tallene i denne studien er det ikke mulig å si at alle saker som nå behandles i fylkesnemndene, får utmålt betydelig mer samvær enn før. Jeg tolker likevel funnene som en relativt tydelig indikasjon på at det har skjedd en endring.

Tanker om varigheten på plassering er noe som fortsatt vies plass i vedtakene, men i praksis kan det se ut til at dette ikke er avgjørende i utmålingen. Tidligere la fylkesnemndene tidlig til grunn at plassering ville bli langvarig og utmålte samvær med dette som utgangspunkt. Selv om det er mange faktorer i vedtakene som gjør at plassering nå blir vurdert til å bli av relativt langvarig karakter, slippes likevel ikke målet om gjenforening og plasseringen blir dermed preget av midlertidighet. Det kan stilles spørsmål ved hvordan dette vil påvirke barna med tanke på deres utvikling og tilknytning til nye omsorgspersoner over tid.

Fylkesnemnda tar hensyn til at barnet trenger ro i starten av en plassering, men det varierer hvor mye plass som vies til dette. Det trekkes frem at barna trenger ro for å knytte seg til nye omsorgspersoner, bearbeide brudd med foreldre og finne tilhørighet i fosterhjemmet. Spesielt for ekstra sårbare barn, beskrives dette som et behov. I det store og hele spiller en etablering av tilknytning til nye omsorgspersoner en hovedrolle i denne vektleggingen, noe som inkluderer styrking av tilhørighet og å få kjenne på god omsorg slik at barna skal klare å ta imot hjelp og behandling. Barnas behov for kontakt med foreldrene både i en overgangsfase fra biologisk hjem til fosterhjem, og i en ny tilknytningsprosess, løftes i liten grad frem.

Et par av vedtakene fremhever fordelene av samarbeid og anerkjennelse av plasseringen. Dette er noe som på lengre sikt vil være en fordel for barna, kan stabilisere plasseringen og styrke båndene mellom foreldre og barn. Dette legger ansvar på foreldrene, i tillegg til barneverntjenesten om å tilrettelegge for at dette blir oppnåelig og skje på best mulig måte.

7.1.1 Endring i rettspraksis

Ut fra det gjennomgåtte datamaterialet er det tydelig at det har skjedd et skifte i bruk av tidligere rettspraksis og -kilder. Høyesterettsdommene fra 2020 (HR-2020-661-S, HR-2020-662-S) har klart tatt over for eldre Høyesterettsdommer som ble benyttet før Strand Lobben-dommen. Ingen av vedtakene i denne studien viser til Høyesterettsdommene HR-1998-26-A eller HR-2012-2309-A som ble sett til som rettspraksis før, og som påpeker at plasseringens varighet skal ligge til grunn for utmåling av samvær. Normen ifølge disse to Høyesterettsdommene var tre til seks samvær i året ved langvarige plasseringer. I stedet står nå Høyesterettsdommene fra 2020 frem som den førende rettspraksisen som har dreid tankegangen inn på en relativt smal vei når det gjelder vurderingen bak utmåling av samværsomfanget. Dommene gir oss et handlingsrom som er tydelig orientert rundt gjenforening, med den gjentakende frasen at båndet mellom barnet og foreldrene skal styrkes. Dette formålet fremstår som rammen rundt utmålingen, med hensynet til barnets beste som en avgrensende faktor. Det henvises direkte til dommen K.O. v. Norway fra 2016 (EMD-2016-64808) som fungerer som henvisningskilde om at barnet ikke skal utsettes for en urimelig belastning.

Rettspraksisen har tatt en vending mot den relasjonsrettede formen for tilknytning, i motsetning til hva Gerdts Andresens studie viste (2020). Som beskrevet i teorigrunnlaget følges imidlertid ikke behovs- og relasjonsretningen slavisk, og det vil være en balansering av disse to når en analyserer fylkesnemndsvedtakene (Haugli & Havik, 2010). Kontinuitet i barnets liv blir tydelig vektlagt på den biologiske siden, men barnets beste blir samtidig holdt frem mens disse vurderingene gjøres.

7.1.2 Fremtidig gjenforening som argument for styrking av biologiske bånd

Ingen av vedtakene gjennomgått i denne studien gir opp målet om gjenforening. Varigheten på plasseringene blir flere steder beskrevet som uviss, men med en sannsynlig varighet på flere år. Likevel utmåles det samvær med sikte på å styrke og utvikle båndene mellom foreldre og barn slik at gjenforening skal være mulig i fremtiden. Jeg tolker det slik at fylkesnemnda streber etter å ivareta kravene og forventningene fra EMD om at gjenforening er det øverste målet. Dette er da med på å fargelegge en hverdag for fosterbarn som i realiteten kanskje kommer til å tilbringe hele barndommen i fosterhjemmet. Både relasjonsretningen og behovsretningen innen tilknytningsteori støtter opp under omfattende samvær når det er aktuelt med en tilbakeføring etter kort tid (Haugli & Havik, 2010), men i vedtakene i denne studien fremstår det imidlertid som at dette kan bli et falskt håp for både foreldrene og barnet. Vektleggingen av gjenforening fremstår som relasjonsrettet når den holder gjenforeningsmålet åpent og dermed handler ut fra dette, selv om det ikke er avklart når en gjenforening vil skje eller om det er innen kort tid.

Det bemerkes i to vedtak at samværene har en egenverdi - i kraft av seg selv. Dette er en tydelig henvisning til det biologiske prinsipp, at barn i utgangspunktet har det best med sine foreldre, til tross for mangler til en viss grad (St. meld. nr. 40, 2001-2002) Selv om barna med en sannsynlighet skal bo utenfor hjemmet og sammen med andre omsorgspersoner over lang tid, legger fylkesnemnda opp til hyppig samvær slik at barnet opprettholder en relasjon til sine biologiske foreldre og dermed relasjonelt sett har to par med foreldre. Å tilrettelegge for samvær på en slik måte at de er klart relasjonsrettede, ville i spisset form betydd at det var best for barna å treffe foreldrene ofte, selv om plasseringen ble langvarig og på tross av omsorgssvikt og de følgene det har. Foreldrene skulle hatt en klar rolle som både biologiske og psykologiske foreldre i barnas liv, på minst like stor måte som fosterforeldrene. Gjennom dette hadde barnet blitt sikret kontinuitet og fått bevart sin identitet ifølge relasjonsretningen, fordi den ubrytelig ligger sammen med barnets biologiske foreldre. Sett opp mot denne retningen, sikrer fylkesnemnda at barnet klarer å gjøre seg nytte av å bli plassert i fosterhjem. Uten samværet med sine foreldre, ville plasseringen vært meningsløs – det hadde ikke klart å ta imot omsorg fra alternative foreldre, dersom barnet ikke fikk lov til å beholde sine egne foreldre i livet sitt (Haugli & Havik, 2010).

Om biologiske foreldre skulle holde sin relasjon til barnet som noe unikt som fosterforeldre aldri skulle kunne sammenligne seg med, kunne det vært med på å destabilisere plasseringen og disse sakene ville blitt preget av konflikt, ifølge Havik & Moldestad (2003). I kontrast til hva relasjonsretningen hevder, vil hyppig samvær med foreldre med et slikt utgangspunkt

kunne sette barnet i fare for at det ikke klarer å ta imot omsorg gjennom å knytte seg til nye omsorgspersoner, ifølge McWey & Mullis sin studie (2004). Relasjonsretningen sikrer barnet en kontinuitet i sin historie og voksenkontakt. Dersom barnet har en jevnlig kontakt med sine foreldre, klarer det også å knytte seg på en bedre måte til sine fosterforeldre. Betingelsen er imidlertid at relasjonen mellom barn og biologiske foreldre er god (Littner 1975; Hess, 1998; i McWey & Mullis, 2004).

I kontrast til vedtakene gjennomgått av Gerdts Andresen (2020), har samvær nå det klare målet med å styrke og utvikle båndene mellom foreldre og barn for å kunne realisere en gjenforening på et senere tidspunkt. Selv om gjenforening fremstår som sannsynlig i kun begrenset grad, tas det nå sikte på at samvær likevel skal fungere som et middel for å nå dette sluttmålet. Samværet blir dermed tildelt en viktig oppgave, noe som krever minst like mye av barnet som det gjør av foreldrene.

De fleste gjennomgåtte vedtakene i denne studien omhandler barn som fortsatt bor hjemme når saken om omsorgsovertakelse behandles i fylkesnemnda og det foreligger derfor begrenset med informasjon om hvordan samværene kommer til å forløpe. Det kan bety at barnet går en usikker tid i møte, sett sammen med det faktum at barnet skal skifte omsorgsbasis og knytte seg til nye omsorgspersoner. Ser man det opp mot behovsretningen innen tilknytningsteori kan en tenke seg at den første tiden må brukes for å finne ut hvordan samvær fungerer for foreldre og barn. Dersom samvær vurderes til å være utviklingsfremmende forsvarer det et økt samvær i henhold til Raundalen-utvalgets forslag om tilknytningsprinsipp. At samvær er «utviklingsfremmende» kan også knyttes opp til at det er utviklingsfremmende for relasjonen mellom barnet og fosterhjemmet, sett hen til det ovenstående. Fylkesnemndsvedtakene gjentar at det viktig at samvær er av en viss hyppighet for å bevare målet om gjenforening. Det blir også trukket frem at samværene må være av god kvalitet, men dette gjøres rede for i en mer begrenset grad enn når det gjelder hyppighet. Barna trenger gode opplevelser sammen med sine foreldre slik at de kan ha en god historie seg imellom og barnet kan knytte gode tanker til sine foreldre.

7.1.3 Sårbare barn og nye tilknytningsprosesser

Vedtak fra før Strand Lobben-dommen oppga ofte at barnet trengte ro i fosterhjemmet etter plassering (Gerdts-Andresen, 2020). Dette går også igjen i vedtakene i denne studien. Det fremholdes generelt at barna trenger en rolig periode etter plassering for å knytte seg til fosterforeldrene og denne vektingen i vedtakene heller mot den behovsrettede retningen innen tilknytningsteori. Jeg forstår det sånn at foreldrene med dette tillegges en rolle som en forstyrrelse i denne prosessen.

Ett vedtak legger frem at et begrenset samvær i starten av plassering vil kunne være en faktor for økt samvær etter hvert og en endelig gjenforening mellom foreldre og barn. Jeg tolker det slik at fylkesnemnda mener at når barnet er blitt trygt nok i fosterhjemmet, vil barnet tåle mer samvær med sine foreldre. Ut fra dette kan en si at de lener seg på ideen om at «*trygge barn tåler mer*». Barn med gode sosiale evner, tro på seg selv og tro på at hjelp og handling nytter, vil kunne tåle belastninger på en bedre måte. At barn har disse gode evnene, bunner i om barnet blir ivaretatt av omsorgsfulle voksne som sikrer dem en stabil og trygg omsorgssituasjon (Nordanger & Braarud, 2020). Ut fra et utviklingspsykologisk perspektiv, støtter dette opp under fylkesnemndas vurdering om at et begrenset samvær i starten vil bidra til at samværet kan økes etter hvert.

Noen av vedtakene er imidlertid mer nyanserte, og beskriver at foreldrene likevel kan fungere som en ressurs for barnet i plasseringen. Disse vedtakene viser til at barna trenger informasjon om sine foreldre og å vite hvordan det går med dem. For at dette skal fungere som en fordel for barna, er likevel avhengig av at foreldrene anerkjenner plasseringen overfor barna, ifølge vedtakene.

Flere av vedtakene gjelder barn som har bodd sammen med foreldre som har slitt med rusmisbruk, psykiske vansker og/eller kognitive svakheter. Dette kan ha medført at barna har måtte tatt ansvar hjemme. Det er ikke uvanlig at barn utvikler avvikende kontrollbehov når de lever under omsorgsforhold som er preget av utydelige voksne og lite rammer. Dette kan bli vanskelig for dem når de blir tatt ut av situasjonen og foreldrene på den måten blir overlatt til seg selv. En utfordring når barn er den omsorgsgivende hjemme, er at det i møte med hjelpeapparatet ikke blir tatt hensyn til begge aspektene – at barnet er den omsorgstrengende og samtidig også den som er ansvarlig for å gi omsorg til sine foreldre (Aldridge & Becker, 2003). Det kan stilles spørsmål ved hvordan det vil være for barn å bli plassert i en annen omsorgsbasis og klare å ta til seg omsorg fra andre, når de lever uvisst om hvordan disse biologiske foreldrene klarer seg uten dem. Barn som har levd som omsorgsgivende i sine biologiske hjem vil trenge informasjon om sine foreldre og vite at de er ivaretatt, slik som voksne omsorgspersoner trenger om sine barn når de blir adskilt (Aldridge & Becker, 2003). Det kan samtidig presiseres at for å betrygge barna på at foreldrene er ivaretatt, kan dette gjøres på andre måter enn fysiske samvær der barna skal ut av fosterhjemmet, for eksempel at barna mottar brev fra foreldre, snakker sammen på telefonen eller at viktige personer rundt barna snakker godt om foreldrene eller kan videreformidle informasjon fra dem.

Når fylkesnemnda tilsynelatende viser en form for vegring for å mene at barna har behov for ro etter plassering, samtidig som at kravene fra EMD trekker vurderingene andre veien i form av hyppigere samvær, er det vanskelig å se hvorfor kunnskap rundt barns bekymring for egne foreldre ikke blir mer redegjort for. Det fremstår som en legitim forklaring for hvorfor samvær økes og legitimerer også foreldrene som en form for ressurs inn mot barna. Dette vil likevel kreve av foreldrene at de oppfyller en av de «uskrevne» oppgavene de har når de treffer barna sine etter en omsorgsovertakelse; nemlig å forsikre barna sine at de har det bra og at de har andre enn egne barn til å hjelpe dem. Det offentlige hjelpeapparatet vil ofte, og i beste mening, møte barn med å skulle frata dem ansvaret for egne foreldre. Dette vil imidlertid, med den kunnskapen som finnes, potensielt øke deres bekymring og stressnivå dersom de ikke samtidig trygges på at noen andre passer på deres foreldre. Dette vil videre kunne føre til at de ikke klarer å lande i fosterhjemmet og ta imot den omsorgen de trenger (Aldridge & Becker, 2003).

Det vises ikke til forskning i vedtakene for barns behov etter plassering, med unntak av ett vedtak hvor kunnskap rundt tilknytningsproblematikk ble trukket frem (FNV-2021-70-FTE). Her hadde barnet posttraumatisk stresslidelse (PTSD) og tidligere en udiskriminerende tilknytningsforstyrrelse. PTSD fremkalles, ifølge diagnosesystemet ICD-10, av hendelser i livet som oppleves som svært truende og farlig, enten isolerte eller over tid. Udiskriminerende tilknytningsforstyrrelse karakteriseres typisk av en klengende atferd og videre at barnet er ukritisk i sin tilnærming av nye mennesker (World Health Organization, 1999). Diagnosen ses ofte i sammenheng med den desorganiserte tilknytningsstilen (Kvillo & Håkansson, 2013). I vedtaket ble vektlagt hva barnet hadde av faktisk kapasitet med tanke på å knytte seg til nye omsorgspersoner, samtidig som at båndet med foreldrene skulle styrkes og utvikles i henhold til kravene fra Høyesterett og EMD. Det ble vurdert at det ikke var til det beste for barnet å fokusere på styrking av tilknytningen til foreldrene. Fylkesnemnda vektla i stedet å la barnet slå seg til ro og motta utviklingsfremmende omsorg som fylkesnemnda mente at han var i behov av. Kravene fra Høyesterett og EMD ble derfor satt til side for dette hensynet. Det ble likevel utmålt samvær totalt tolv ganger i året. En kan spørre seg om dette er for hyppig med tanke på barnets problematikk, men også med henblikk på utmålingstrenden før Strand Lobben-dommen og hva som kanskje hadde blitt utmålt da i en sak som denne. Raundalen-utvalgets forslag om å ta i bruk et utviklingsfremmende tilknytningsprinsipp ble trukket frem for å belyse sårbare barns behov om ro etter plassering. Her skilles imidlertid vanskelige barnevernssaker hvor barn kan være traumatiserte, ut fra resten. Det kan problematiseres at barn som har vært utsatt for mishandling av sine foreldre, skal treffe sine overgripere gjennom samvær etter at barnet er

plassert. I en dom fra Borgarting lagmannsrett fra 2018, skiller psykologspesialist i saken mellom barnevernrettslige samvær, og treff i en terapeutisk behandling. Det ble frarådet at barnet, som var traumatisert av sine foreldre, fikk utmålt samvær fastsatt av retten. Han vurderte at dette måtte gjøres gjennom en gradvis opptrapping og at dette burde begynne med for eksempel bilder og brev, før barnet ble eksponert for fysiske treff med foreldrene (LB-2018-131823).

7.1.4 Samarbeid og aksept til tross for et ønske om gjenforening

Når fylkesnemndene nå utmåler samvær av omfattende omfang, vil dette kreve en betydelig mengde kontakt mellom biologiske foreldre og fosterhjem. Forskning viser at i de tilfeller hvor barnet har en god relasjon til sine foreldre, er også relasjonen inn mot fosterforeldrene bedre (McWey & Mullis, 2004). Det ser ut til å være et nettverk hvor alle de involverte partene påvirker hverandre - de plasseringer hvor fosterforeldrene og biologisk familie møter hverandre på en god måte har større sannsynlighet for å lykkes. Når barnet har en god relasjon til fosterhjemmet, er dette også med på å styrke tilknytningen mellom barnet og biologiske foreldre. På den andre siden hvor relasjonen mellom foreldre og barn er preget av en utrygg tilknytning, er også plasseringen mer ustabil og preget av hyppigere flytting (McWey & Mullis, 2004). Både foreldrene og fosterhjemmet vil ha ulike interesser og behov rundt barnet som er plassert. Mest sannsynlig ønsker begge partene det som er best for barnet, men hva dette innebærer kan være forskjellig dem imellom. Det er ikke uvanlig eller nytt at det er en uenighet mellom foreldre og fosterhjem om hva som er for mye eller skadelig samvær for barnet, eller hvem det er som har behovet for samvær. Når interesser og behov blir truet, vil de fleste bli defensive og dette kan nære til konflikt (Ekeland, 2019). I likhet med skilsmisssaker, vil barna ha flere «foreldre» å forholde seg til, slik som nevnt tidligere. I tillegg kommer det offentlige som regulerer kontakten mellom barnet og de biologiske foreldre. Dette vil forde et godt samarbeid mellom alle disse partene (Havik & Moldestad, 2003).

En kan tenke seg at jo mer samvær barna skal ha med sine foreldre i løpet av året, jo større er sjansen for å støte på komplikasjoner som kan sette plasseringen i fare (Havik & Moldestad, 2003). Noen av vedtakene vektlegger samarbeidet rundt barnet og trekker frem hva dette kan bety for barnet på sikt. Samarbeid og felles interesse om barnet vil kunne stabilisere plasseringen og bedre relasjonen både mellom barnet og biologiske foreldrene, og mellom barnet og fosterforeldre. Dermed vil det også kunne bidra til at barnet selv får mer nytte ut av selve plasseringen. At samarbeidet fungerer godt mellom de to foreldresettene avhenger av flere ting. Det ene er foreldre som anerkjenner plasseringen og aksepterer at barna deres knytter seg

til nye omsorgspersoner. I tillegg kommer at fosterforeldrene har en forståelse for foreldrenes fungering og deres evnemessige begrensninger, sett hen til hva som var årsaken til omsorgsovertakelse. Når partene er fornøyde med samværsordningen, er de også som regel fornøyde med samværet (Havik & Moldestad, 2003). I studien til Havik & Moldestad utskilte sakene som var preget av konflikt seg ved at foreldrene og fosterhjemmene stod som motstridende parter som kjempet *om* og ikke *for* barnet (Havik & Moldestad, 2003, s. 114). Først når en erkjenner og respekterer hverandres særegenheter både når det gjelder ressurser og utfordringer, vil vi kunne spille en verdifull rolle inn mot barnet som en felles interesse (Honneth, 1992/2008). Jeg tolker det slik at når partene respekterer hverandres roller, så respekterer de også hverandre som behovsvesener, som Honneth kaller det. Dette er ifølge anerkjennelsesteorien en del av kjærlighetsaspektet, som er med på å bidra til at menneskene bygger seg opp som fullverdige. Ved å anerkjenne hverandre kan de i fellesskap klare å virkelig anerkjenne selve barnets behov.

Studien til Havik & Moldestad (2003) tyder også på at når saker er konfliktpreget, så vil dette ha følge for oppfølgingen som familien får av barnevernet. Dette kan ses opp mot studien til Gerds-Andresen (2020), som blant annet viste at antakelsen om at plassering ville bli langvarig, hadde følger for hvordan familien fikk oppfølging i etterkant av omsorgsovertakelsen. Ifølge barnevernloven § 4-16 har barnevernet plikt til å følge opp foreldrene og situasjonen etter en omsorgsovertakelse. Noen av vedtakene nevner at barnevernet må ta ansvar for å gi foreldrene den hjelpen og tilretteleggingen de trenger for en positiv utvikling i saken, men kun ett vedtak i denne studien la trykk på at barnevernet hadde et spesielt ansvar om å tilrettelegge for et samarbeid, slik at utsiktene i saken skulle ha best mulige prognoser. EMD sine krav om gjenforening med samvær som et middel, legger opp til mye ansvar på foreldrene og barnet. Som jeg har vist til så kan det være vanskelig for foreldrene å forholde seg til fosterhjemmet og også barnevernet og jeg vurderer at det er riktig at barnevernet gis et ettertrykkelig ansvar om å koordinere de involverte i saken. For at foreldrene skal klare å ha best mulig samvær med barnet, vil det kunne kreve spesifikk veiledning på blant annet det å møte barnet på en sensitiv måte, ivareta deres behov mens de er sammen og samarbeide med fosterhjemmet. Dette vil da måtte komme i tillegg til at foreldrene får veiledning for å jobbe med seg selv, sine evner og sine behov, for å styrke sin omsorgsevne i slik grad at en gjenforening blir mulig.

7.1.5 Ambivalens og midlertidighet

Fylkesnemnda gir uttrykk for at det er vanskelige vurderinger som skal gjøres når det utmåles samvær. Avveiningen av kravet om styrking og utvikling av bånd, og barnets behov for å knytte

seg til fosterhjemmet fremstår som å være utfordringen. Ved første øyekast kan EMD sine krav i retning det biologiske prinsipp fremstå som en motpol til det fylkesnemnda mener er barnets behov for tilknytning til fosterhjemmet og barnets beste, dette kanskje mest fordi foreldrene i utgangspunktet er den parten som har utøvd omsorgssvikt mot barnet.

Jeg tolker at det å avrunde vedtakene med at samværsordningen må vurderes fortløpende og eventuelt tas opp til ny behandling, kan være med på å bidra til midlertidigheten som barnet lever i. Partene har adgang til å kreve saken inn for fylkesnemnda igjen ett år etter saken sist ble behandlet av en rettsinstans (selv om saken er blitt avvist av instansen), jfr. barnevernloven § 4-21. Sammen med endringen i landskapet når det gjelder å legge ned påstand om at mål om gjenforening er oppgitt, vil det også være med å skape en hverdag for både barnet, foreldrene og fosterhjemmet som er preget av midlertidighet. Sammen med den økte samværmengden blir det en større risiko for ustabilitet i fosterhjemmet. Det kan også øke risikoen for at fosterhjemmet ikke klarer å stå i omsorgsoppgaven, dersom samværene ikke er gode og relasjonen mellom barnet og foreldrene er utrygg. At fosterhjemmet ikke klarer å stå i oppgaven og barnet må bytte omsorgsbasis på nytt, vil igjen ha den effekten at barnet vil ha vanskeligere for å knytte seg til enda et nytt sett med omsorgspersoner (McWey & Mullis, 2004). Å skulle bo i et fosterhjem vil alltid innebære uavklarte spørsmål om tilknytning og midlertidighet og det kan ha store følger for barnet, men også foreldrene og fosterhjemmet.

Gjennom å søke om økt samvær eller at barnet tilbakeføres til dem, kan foreldrene vise en anerkjennelse av barnet i form av kjærlighet. Krav om at saken behandles på nytt kan i noen tilfeller oppleves som tegn på at foreldrene ikke gir opp barnet og at de kjemper for at familien skal gjenforenes. Samtidig er det ikke til å utelukke at i tilfellene hvor relasjonen mellom barn og foreldre ikke er god og barnet er utsatt for grov omsorgssvikt, vil det også for barnet kanskje kunne oppleves som et overtramp. Kanskje det kan være mulig for foreldrene å klare å vise barnet sitt kjærlighet ved å la det leve et godt liv sammen med en annen familie inntil videre, noe som kan være det barnet selv ønsker innerst inne.

8 Avslutning

Studien avsluttes med en oppsummering av drøftingen og konklusjon. Jeg redegjør for det jeg anser som styrker og svakheter ved studien, hvilke implikasjoner funnene kan ha for praksis og hva som kan være aktuelt å forske videre på i etterkant av denne studien.

8.1 Oppsummering og konklusjon

Ut fra funnene fra datamaterialet kan det se ut til at kravene fra EMD og Høyesterett har ført til at fylkesnemndene i stor grad holder muligheten for gjenforening åpne - også i tilfeller der det ut fra innholdet og bakgrunnen i saken tilsier at plassering blir langvarig og gjenforening i praksis er urealistisk. Dette skaper en midlertidighet for både barnet, foreldrene og fosterhjemmet. Det ser ut til at fylkesnemnda er sikre på og holder fast på at barna trenger ro i fosterhjemmet etter plassering for å etablere en ny tilknytning, men at samvær med foreldrene ikke nødvendigvis er et hinder for dette da det likevel utmåles jevnt over en større mengde samvær enn før. Det løftes imidlertid ikke frem at barna kan ha behov for å treffe foreldrene sine av den hensikt at dette kan bidra til å etablere en trygg tilknytning til fosterforeldrene, men det tilkjennegis at en anerkjennelse og et samarbeid mellom partene er verdifullt for dette arbeidet.

8.2 Studiens styrker og svakheter

I denne studien har jeg gjennomgått ti fylkesnemndsvedtak. Det er ikke mange nok til at funn fra studien kan generaliseres når det gjelder endringen i vurderingene og samværsutmålingene i fylkesnemnda før og etter Strand Lobben. Dersom jeg hadde foretatt en kvantitativ studie ville jeg kanskje hatt muligheten til å se på hvordan tilstanden var i samværsutmålinger i dag, sett opp mot tiden før Strand Lobben-dommen gjennom Gerdts-Andresens studie (2020). Gjennom min kvalitative studie fikk jeg likevel et mer dyptgående innblikk i hvordan fylkesnemnda har vurdert samværsfastsettelsen. Studien hadde vært styrket av intervjuer med saksbehandlere i barnevernet som kunne belyst situasjonen ytterligere.

En potensiell svakhet er at mine fortolkninger av funn kan være forutinntatte siden jeg jobber innen feltet. Jeg gikk tiden etter Strand Lobben-dommen i møte med en viss skepsis med tanke på hva dette ville bety for barna. Dette er noe jeg imidlertid har vært bevisst på gjennom hele studien og jeg har fått utvidet min forståelsesramme gjennom teorien og analysen når det gjelder fordeler og ulemper ved økt samvær.

En styrke ved studien er at den gir et innblikk i fylkesnemndas vurderinger av samvær som kan gi en indikasjon av lojaliteten fylkesnemndene har til rettspraksisen i Høyesterett og EMD. Etter mine undersøkelser er min studie den første innen sosialfag som tar for seg spørsmålet om tilknytning og gjenforening sett sammen med de juridiske føringene i den grad som jeg har.

8.3 Implikasjoner for praksis

Med den nye «trenden» innen samvær med økt omfang, kreves det også ressurser fra det offentlige som er utfordrende å sikre (Børnes, 2021). I åtte av vedtakene i denne studien bestemmer fylkesnemnda at barneverntjenesten skal føre tilsyn under samværene. Ut av erfaring fra min egen arbeidsplass over en periode på ni år, har dette ansvaret hovedsakelig vært tillagt saksbehandlere som også har ansvar for å følge opp barn, foreldre og fosterhjem, i tillegg til å koordinere andre instanser som er involvert i barnet. I løpet av tiden etter Strand Lobbendommen har jeg allerede fått kjenne på den omfattende oppgaven det er å følge opp de nye føringene. I 2021 medførte månedlig tilsynsarbeid for åtte barn hos undertegnede som saksbehandler, arbeidstimer tilsvarende et halvt årsverk. Dette inkluderte organisering, tilsyn og rapportering. Selv om fylkesnemnda ikke presiserer at det skal rapporteres fra samvær, ligger det likevel i § 4-16 at barn og foreldre skal følges opp og situasjonen skal vurderes fortløpende med tanke på en mulig gjenforening. Å rapportere fra samvær vil være essensielt for å følge og dokumentere utviklingen i det som regnes som et viktig middel for gjenforening.

Å følge opp den nye rettspraksisen vil trolig kreve enorme ressurser fra det kommunale barnevernet. Sett i lys av den behovsrettede tilknytningsteorien vil det være viktig å sikre at barnets beste ivaretas under samværene når disse nå utmåles i større omfang og på bredere grunnlag (Haugli & Havik, 2010). Tjenestene, familiene og barna ville være tjent med at behovet for ressurser løftes opp til politisk nivå for å sikre at de nye kravene kan ivaretas. I 2019 ble «heierna»-kampanjen startet som følge av daværende statsminister Erna Solbergs nyttårstale, hvor hun etterlyste flere suksesshistorier i barnevernet. Kommunale barnevernansatte gjorde det klart og tydelig gjennom kampanjen at det hovedsakelig måtte en ressurstilførsel til for at statsministerens ønske skulle kunne realiseres: *«Barnevernet er kommunenes ansvar. Men når barnevernskontorer over hele landet melder om for mye å gjøre, mener Haver at sentrale myndigheter må lytte»* (Barnevernsarbeider Ine Haver til fontene.no, 2019). Som svar fikk kampanjen og de barnevernansatte at dette ansvaret lå hos kommunene og at svaret lå i kompetanseheving, ikke flere ansatte: *«Barnevernet har høy prioritet i regjeringen, men plattformen og årets budsjett omhandler andre tiltak enn øremerkede midler*

til nye stillinger» (Barne- og familieminister Kjell Ingolf Ropstad til fontene.no, 2019), (Rød, 2019). For å ivareta barnets beste vil det bli viktig at behovene som følge av de nye føringene blir fulgt opp.

8.4 Aktuelle tema for videre forskning

Ut fra de kvalitative funnene jeg har gjort meg i denne studien med at utmålt samvær gis årsak på nye måter som fordrer økt antall samvær i saker om omsorgsovertakelse, ville det vært en fordel å gjøre en kvantitativ studie som så på hvor mye samvær som faktisk blir utmålt i et større omfang av saker.

En økt samværsmengde krever tilrettelegging av ressurser for å følge dette opp i kommunen. Det ville også vært av interesse å se på hvordan barneverntjenestene legger til rette for å ivareta disse oppgavene og hvordan saksbehandlerne opplever denne endringen av arbeidet.

Viktigst vil det være å se på hva langtidsvirkningene av det økte samværet betyr for barna. Spørsmål vil være hvordan dette går utover dem, deres relasjoner og utvikling, hvordan de opplever samværene og hvordan dette påvirker målet om gjenforening. Det vil være formålstjenlig å snarest mulig starte longitudinelle prosjekt som kan følge barn fra disse tidlige sakene over tid, og eventuelt sammenligne dem med barn som har hatt betydelig mindre samvær med sine foreldre.

9 Litteratur og referanser

9.1 Litteratur

Ainsworth, M. (1989). Attachment beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709–716.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.4.709>

Aldridge, J., & Becker, S. (2003). *Children caring for parents with mental illness: Perspectives of young carers, parents and professionals*. Bristol: Policy.

Andersson, G. (2009). Foster children: A longitudinal study of placements and family relationships. *International journal of social welfare*, 18, 13–26.

Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *NOU 2016:16 Ny barnevernslov*. Barne- og likestillingsdepartementet. Hentet fra https://lovdata.no/pro/#document/NOU/forarbeid/nou-2016-16/KAPITTEL_27

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2022). Hentet fra Bufdir.no website: ny.bufdir.no/fosterhjem/ulike-typer-fsoterhjem/

Bendiksen, L. R. L., & Haugli, T. (2021). *Sentrale emner i barneretten* (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Bowlby, J. (1997). *Attachment and Loss: Volume 1: Attachment*. London: Pimlico.

Bullen, T., Taplin, S., Kertesz, M., Humphreys, C., & McArthur, M. (2015). *Literature review on supervised contact between children in out-of-home care and their parents*. Canberra: Institute of Child Protection Studies.

Bunkholdt, V., & Kvaran, I. (2021). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Børnes, V. (2021). *Kommunal barneverntjeneste i et endringsperspektiv - implikasjoner av Høyesteretts storkammeravgjørelser om barnevern av 27. mars 2020: «En kvalitativ studie om hvordan kommunal barneverntjeneste påvirkes av Høyesteretts storkammeravgjørelser av 27. mars 2020»* (Masteroppgave, Universitetet i Stavanger). Universitetet i Stavanger, Stavanger. uis.brage.unit.no. Hentet fra <https://hdl.handle.net/11250/2788234>

Christoffersen, M. N. (Red.). (2007). *Adoption som indsats: En systematisk gjennomgang af udenlandske erfaringer*. København: SFI-Det nationale forskningscenter for velfærd.

Dalen, M. (Ingen årstall). *Validitet og reliabilitet i kvalitativ forskning*. PowerPoint-presentasjon presentert på Oslo. Oslo.

Ekeland, T.-J. (2019). *Konflikt og konfliktforståelse—For helse- og sosialarbeidere* (2. utg., Bd. 5). Gyldendal Norsk Forlag.

Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., Lapsley, A.-M., & Roisman, G. I. (2010). The Significance of Insecure Attachment and Disorganization in the Development of Children's Externalizing Behavior: A Meta-Analytic Study. *Child Development*, 81(2), 435–456.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01405.x>

Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. (2022). Hentet fra <https://www.fylkesnemndene.no/no/Hva-er-Fylkesnemndene/>

- Gerds-Andresen, T. (2020). Fastsettelse av samvær ved omsorgsovertakelse: En analyse av hvordan fylkesnemnda begrunner sin utmåling. *Kritisk juss*, 46(2), 125–153. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-4546-2020-02-05>
- Goldstein, J., Freud, A., & Solnit, A. J. (1980). *Retten til barnet—Eller barnets rett?* (P. Nerdrum, Overs.). Oslo: Universitetsforl. (Opprinnelig utgitt 1973).
- Hart, S., & Schwartz, R. (2011). *Fra interaksjon til relasjon* (Bd. 2). Gyldendal Akademisk.
- Haugli, T., & Havik, T. (2010). *Samvær i barnevernsaker: Psykologiske og juridiske vurderinger*. Universitetsforlaget.
- Havik, T., & Moldestad, B. (2003). Etter plasseringen: Samvær og samarbeid. I E. Backe-Hansen (Red.), *Barn utenfor hjemmet. Flyttinger i barnevernets regi* (s. 110–126). Gyldendal Akademisk.
- Hess, P. (1998). Case and Context: Determinants of Planned Visit Frequency In Foster Family Care. *Child Welfare League of America*, 67(4), 311–326.
- Honneth, A. (2008). *Kamp om anerkjennelse: Om de sosiale konfliktenes moralske grammatikk* (L. Holm-Hansen, Overs.). Oslo: Pax. (Opprinnelig utgitt 1992).
- Howe, D. (2011). *Attachment across the Lifecourse: A Brief Introduction*. Basingstoke, Hampshire, UK ; New York: Palgrave Macmillan.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Jacobsen, D. I. (2021). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: Innføring i metode for helse- og sosialfagene*. (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Jakobsen, J. (2012). Axel Honneth: Anerkjennelse, danning og utdanning. I I. S. Straume (Red.), *Danningens filosofihistorie*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W., & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johnson, R. B. (1997). Examining the Validity Structure og Qualitative Research. *Education*, 118(2), 282–292.
- Killén, K. (2019). *Barndommen varer i generasjoner: Forebygging er alles ansvar* (4. utg.). Oslo: KF AS.
- Klette, T. (2008). Omsorgssvikt og personlighetsforstyrrelser. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 128(13–14), 1538–1540.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø., & Håkansson, U. (2013). Mentalisering og tilknytning belyser generasjonsoverføringer av skadelig barneomsorg. I *Oppvekstrappen 2013* (s. 163–170). Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Hentet fra <https://bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00002165>
- Köhler-Olsen, J. (2019). EMD: Strand Lobben med flere mot Norge—Betydningen for norsk barnevern. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(4), 341–346. <https://doi.org/10.18261>
- Leung, L. (2015). Validity, reliability, and generalizability in qualitative research. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 4(3), 324. <https://doi.org/10.4103/2249-4863.161306>
- Lindboe, K. (2009). *Barnevernloven: Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100* (6. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Littner, N. (1975). The Importance of the Natural Parents to the Child in Placement. *Child Welfare League of America*, 54(3), 175–181.
- Lysaker, O. (2011). Anerkjennelse og menneskeverdets forankring: Henimot en transnasjonal anerkjennelsespolitikk. *Etikk i praksis*, 5(2), 101–122. <https://doi.org/10.5324/eip.v5i2.1773>
- Lysaker, O. (2015). Axel Honneth. *Salongen Nettidsskrift for filosofi og idéhistorie*. Hentet fra <https://www.salongen.no/axel-honneth/>
- McWey, L. M., & Mullis, A. K. (2004). Improving the Lives of Children in Foster Care: The Impact of Supervised Visitation. *Family Relations*, 53(3), 293–300.
- NESH. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (5. utg.). De Forskningsetiske Komiteene.
- Newman, L., Sivaratnam, C., & Komiti, A. (2015). Attachment and early brain development – neuroprotective interventions in infant–caregiver therapy. *Translational Developmental Psychiatry*, 3(1). <https://doi.org/10.3402/tdp.v3.28647>
- Nordanger, D. Ø., & Braarud, H. C. (2020). *Utviklingstraumer: Regulering som nøkkelpbegrep i en ny traumepsykologi* (Bd. 4). Fagbokforlaget.
- Norge, & Ekspertutvalget, R., Magne. (2012). *NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling*. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no>
- NVivo. (2022). *NVivo 1.6.1*. Hentet fra <https://www.qsrinternational.com/nvivo-qualitative-data-analysis-software/home>
- Ofstad, K., & Skar, R. (2015). *Barnevernloven: Med kommentarer* (6. utg.). Oslo: Gyldendal Juridisk.
- Ogden, T., & Backe-Hansen, E. (1994). Norsk barnevern i et internasjonalt perspektiv—Trender og fokus. I T. Dalland Evans, I. Frønes, & L. Kjølrsrød (Red.), *Velferdssamfunnets barn* (s. 83–94). Ad Notam Gyldendal.
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforl.
- Rød, S. (2019, april 10). #heierna, vi trenger flere ansatte! Hentet fra Fontene.no website: <https://fontene.no/nyheter/heierna-vi-trenger-flere-ansatte-6.47.607941.81702fce55>
- Schofield, G. (2009). Permanence in foster care. I G. Schofield & J. Simmonds (Red.), *The Child Placement Handbook: Research, policy and practice*. London: BAAF.
- Skivenes, M., & Strandbu, A. (2006). A Child Perspective and Children’s Participation. *Children, Youth and Environments*, 16(2), 10–27.
- Skivenes, M., & Søvig, K. H. (2017). Norway: Child welfare decision-making in cases of removals of children. I K. Burns, T. Pösö, & M. Skivenes (Red.), *International policy exchange series. Child welfare removals by the state: A cross-country analysis of decision-making systems* (s. 40–64). New York: Oxford University Press.
- Skoglund, J., & Thørnblad, R. (2021). Problemer med foreldresamvær i barnevernet—Unge voksnes fortellinger. *Norges barnevern*, 98(3), 210–228.
- Skogstrøm, L. (2019, november 19). Jusprofessor: Streng norsk praksis for samvær med barn i fosterhjem har utviklet seg uten faglig grunnlag. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/>

Sørensen, C. B. (2020). Langvarige fosterhjems plasseringer og forholdsmessighetskravet i EMK art. 8. *Lov og Rett*, 59(2), 103–122. idunn.no. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2020-02-04>

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.

Thomas, N. (2012). Love, rights and solidarity: Studying children's participation using Honneth's theory of recognition. *Childhood*, 19(4), 453–466. <https://doi.org/10.1177/0907568211434604>

Thornquist, E. (2018). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori: For helsefag* (2. utg.). Fagbokforlaget.

University of Southern California. (2022, mai 13). USC Libraries: Research Guides. Hentet fra University of Southern California website: <https://libguides.usc.edu/writingguide/qualitative>

Wegler, B., & Warming, H. (1996). *Barnet mellom to familier: En undersøgelse af samarbejdet mellem forældre og plejeforældre*. Frederikshavn; [Kbh.: Dafolo Forlag.

World Health Organization. (1999). *ICD-10: Psykiske lidelser og atferdsforstyrrelser: Kliniske beskrivelser og diagnostiske retningslinjer*. Oslo: Universitetsforlaget.

Young, E. S., Simpson, J. A., Giskevicius, V., Huelsnitz, C. O., & Fleck, C. (2019). Childhood attachment and adult personality: A life history perspective. *Self and Identity*, 18(1), 22–38. <https://doi.org/10.1080/15298868.2017.1353540>

9.2 Norske lover

Lov 21.05.1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett

Lov 17.07.1992 nr. 100 om barneverntjenester

Lov 17.05.1814 Kongeriket Norges Grunnlov

9.3 Forarbeider og utredninger

Prop. 133 L (2020-2021) Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven

Prop. 106 L (2012-2013) Endringer i barnevernloven

Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)

Innst.O. nr. 80 (1991-1992) Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester (barnevernloven)

NOU 2016: 16 Ny barnevernslov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse

NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling – Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet

NOU 2000: 12 Barnevernet i Norge – Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer

9.4 Norske avgjørelser

HR-2020-661-S

HR-2020-662-S

HR-2020-663-S

LB-2018-131823

HR-2012-2309-A

HR-1998-26-A

9.5 Fylkesnemndsvedtak

FNV-2021-253-FRO

FNV-2021-233-FHS

FNV-2021-192-FRO

FNV-2021-132-FOA

FNV-2021-136-FOS

FNV-2021-115-FTE

FNV-2021-182-FNO

FNV-2021-70-FTE

FNV-2020-200-FRO

FNV-2020-212-FRO

9.6 Internasjonale konvensjoner

FNs konvensjon av 20. november 1989 om barnets rettigheter

Konvensjon av 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter

9.7 Internasjonale avgjørelser

CASE OF STRAND LOBBEN AND OTHERS v. NORWAY (EMD-2013-37283-2)

CASE OF K.O. AND V.M. v. NORWAY (EMD-2016-64808)

Vedlegg

1 Saksmatrise

Saksnummer	2021-253-FRO	2021-233-FHS	2021-192-FRO	2021-132-FOA	2021-136-FOS	2021-115-FTE	2021-182-FNO	2021-70-FTE	2020-200-FRO	2020-212-FRO
Barn/født	Elise, 10 mnd	Anne 7 år, Lise 9 år, Tone 10 år	Hanne, 8 år	Ine, 9 måneder	Anette, 5 år	Øystein, 8 år	Linett, 7 år	Stian, 5 år	Camilla, 8 år, Stein 5 år	Jonas 4 år. Frida 2 år
Behov/sårbarhet	Ekstra sensitivt barn, trenger ekstra sensitive omsorgspersoner. Født med noe abstinens.	Særskilte og omfattende omsorgsbehov grunnet skjevutvikling over tid.	Svært sårbar. Stort behov for utviklingsstøttende omsorg. Kontrollerende overfor foreldre, forsvinner ute blant andre.	Fremstår ikke med særlige behov.	Født abstinert, men uten særlig symptomer. Kontrollbehov. Trenger omsorgspersoner som tåler å stå i atferd og utprøving.	Fungerer normalt utenfor hjemmet, men foreldre klarer ikke å regulere ham. Sier selv at han setter pris på grensesetting. Trenger utviklingsstøttende omsorg.	Tegn på utrygg tilknytningsstil. Utviklet særskilte behov som må møtes med trygge rammer.	PTSD, depressiv episode. Tidl. Udiskriminerende tilknytningsforstyrrelse. Unnvikende og desorganisert tilknytningsstil.	Camilla: uspesifisert følelsesmessig forstyrrelse i barndommen. Større omsorgsbehov enn normalt. Stein: Reaktiv tilknytningsforstyrrelse i barndommen. Sterkt skadet med større behov for god omsorg.	Begge har astma. Jonas har alvorlig fedme. Skjevutviklet. Frida: astma, selvskadaing, språkforsinket, signalsvak, fedme. Begge har særlig omsorgsbehov.
Årsak	Rus	Svak struktur, oppfølging på alle områder	Rus/kriminalitet mor, svak fungering far	Generelt svake omsorgsevner hos mor. Dekke behov, lese signaler	Rus, manglende emosjonell omsorg	Foreldrenes psykiske helse	Rus, psykisk helse, porno-produksjon i hjemmet - stigmatisering	Vold, mangelfull omsorg, ser ikke behov. Praktisk og emosjonell omsorg	Alvorlig praktisk og emosjonell omsorgssvikt	Praktisk og emosjonell omsorgssvikt. Vitne til vold
Bruk av tidl. Rettspraksis / dommer	662 (116): best for barn med samvær som styrker og utvikler bånd. 661 (143-145): krav til hyppighet og kvalitet fra EMD og HR. 662 (128): ved gjenforening må bånd styrkes og utvikles. K.O. v Norge (EMD 2016-64808) (69):	662(116): best for barn med samvær som styrker og utvikler bånd 661(143-145): hyppighet/ Kvalitet, krav fra HR og EMD. 662(128), 661(131-134): ved gjenforening må bånd styrkes og utvikles	662 (137): urimelig belastning 662 (138): spesielle og sterke grunner for å oppgi gjenforening og svært begrenset samvær eller nekt 662(128): formål med samvær når gjenforening ikke oppgitt er å styrke og utvikle bånd	INGEN, unntatt en henvisning til «EMDs praksis»	662(116): best for barn å ha samvær som styrker og utvikler bånd. 661(143-145): hyppighet/ Kvalitet, krav fra HR og EMD. 662(128), 661(131-134): ved gjenforening må bånd styrkes og utvikles	662 (116): best for barn med samvær som styrker og utvikler bånd. 661 (143-145): krav til hyppighet og kvalitet fra EMD og HR. 662 (128), 661 (131-134): ved gjenforening må bånd styrkes og utvikles. K.O v Norway (69): urimelig belastning	662 (116): best for barn med samvær som styrker og utvikler bånd. 661 (143-145): krav til hyppighet og kvalitet fra EMD og HR. 662 (128), 661 (131-134): ved gjenforening må bånd styrkes og utvikles. K.O v Norway (69): urimelig belastning	662 (114 m.m.): utgangspunkter for fastsettelse av samvær. 661 (145): midlertidighet og gjenforening til grunn, selv om langvarig plassering 661 (129): urimelig belastning Eks Strand Lobben: Hyppig samvær for gjenforening opp	662 (137): urimelig belastning 662 (138): spesielle og sterke grunner kan oppgi gjenforening og begrense eller nekte samvær. 662 (128): ved gjenforening, styrke og utvikle bånd. 474 (43-44): ikke urimelig belastning	662 (116): best for barn med samvær som styrker og utvikler bånd. 661 (143-145): krav til hyppighet og kvalitet fra EMD og HR. 662 (128), 661 (131-134): ved gjenforening må bånd styrkes og utvikles. K.O v Norway (69): urimelig belastning

	<p>ikke urimelig belastning.</p> <p>662 (138): behov for stabilitet og kontinuitet, samt manglende samværskompetanse kan begrense samvær</p> <p>662 (138): spesielle og sterke grunner for å oppgi gjenforening og svært begrenset samvær eller nekt</p>	<p>K.O v Norway (69): urimelig belastning</p> <p>662 (129): stabilitet og kontinuitet, manglende samværskompetanse kan begrense samvær</p> <p>662 (138): spesielle og sterke grunner for å oppgi gjenforening og svært begrenset samvær eller nekt</p>	<p>474 (43-44): urimelig belastning</p>		<p>K.O v Norway (69): urimelig belastning</p> <p>662 (129): stabilitet/kontinuitet, foreldres mangler kan begrense samvær</p> <p>662 (138): spesielle og sterke grunner for å oppgi gjenforening og svært begrenset samvær eller nekt</p>	<p>662 (129): stabilitet/kontinuitet, foreldres mangler kan begrense samvær</p> <p>662 (138): spesielle og sterke grunner for å oppgi gjenforening og svært begrenset samvær eller nekt</p>	<p>662 (129): stabilitet/kontinuitet, foreldres mangler kan begrense samvær</p> <p>662 (138): spesielle og sterke grunner for å oppgi gjenforening og svært begrenset samvær eller nekt</p>	<p>mot utviklingspsykologiske behov lite belyst i EMD.</p> <p>HR: ikke legge samvær opp mot barnets tålegrense</p> <p>Raundalen-utvalget: utviklingsfremmende tilknytning</p> <p>661 (124): Utviklingsstøttende prinsipp ikke fulgt opp og kan derfor ikke tillegges vekt, men kunnskap viser at en ikke kan se bort fra barns behov vedr tilknytning og relasjon, mtp utmåling av samvær med mennesker en har en utrygg tilknytning.</p> <p>663 (uten avsn.): behov for ro for etablering kan begrense samvær innledningsvis.</p>	<p>475 (46) og 474 (55): ivareta kulturelle rettigheter, uten å gå på kompromiss med rett til forsvarlig omsorg og beskyttelse.</p>	<p>662 (129): stabilitet/kontinuitet, foreldres mangler kan begrense samvær</p> <p>662 (138): spesielle og sterke grunner for å oppgi gjenforening og svært begrenset samvær eller nekt</p>
Lovhenvisning	§ 4-19 1. ledd, BK 9: rett til samvær.	§ 4-19 1. ledd, BK 9: rett til samvær.	§ 4-19 1. ledd, BK 9: rett til samvær.	INGEN	§ 4-19 1. ledd, BK 9: rett til samvær.	§ 4-1 avgjørende vekt på barnets beste	§ 4-19 1. ledd, BK 9: rett til samvær.	EMK 8, BK 9 nr. 3; rett til samvær	§ 4-19 1. ledd, BK 9: rett til samvær.	§ 4-19 1. ledd, BK 9: rett til samvær.

	§ 4-19 2. ledd: bestemme samværsnekt. § 4-1 barnets beste § 4-16 siste pkt: midlertidig, tilbakeføring så fort lar seg gjøre	§ 4-19 2. ledd: bestemme samværsnekt. § 4-1 barnets beste § 4-16 siste pkt: midlertidig, tilbakeføring så fort lar seg gjøre	§ 4-19 2. ledd: bestemme samværsnekt.		§ 4-19 2. ledd: bestemme samværsnekt. § 4-1 avgjørende vekt på barnets beste § 4-16 siste pkt: midlertidig, tilbakeføring så fort lar seg gjøre	§ 4-16 siste pkt: midlertidig, tilbakeføring så fort lar seg gjøre	§ 4-19 2. ledd: kan bestemme samværsnekt § 4-1: barnets beste § 4-16 siste pkt: midlertidig, tilbakeføring så fort lar seg gjøre		§ 4-19 2. ledd: kan bestemme samværsnekt Barnets beste er overordnet, men viser ikke til lovbestemmelse	§ 4-1 avgjørende vekt på barnets beste § 4-16 siste pkt: midlertidig, tilbakeføring så fort lar seg gjøre
Varighet/oppsett gjenforeningsmål	Antatt langvarig Ikke oppgitt	Antatt langvarig Ikke oppgitt	Antatt langvarig Ikke oppgitt	Se nedenfor	Ikke oppgitt.	Ikke oppgitt. Relativt langvarig, to år	Utgangspunkt om midlertidighet. Gjenforening ikke oppgitt. Usikkerhet om tidsperspektiv	Ikke oppgitt, men antatt langvarig plassering	Ikke oppgitt, men langvarig plassering	Ikke oppgitt, men «for tidlig å slå fast» om midlertidig eller langvarig plassering.
Varighet opp mot samvær	Utgangspunkt om midlertidig plassering	Utgangspunkt om midlertidig plassering	Gjenforening langt frem i tid	Gjenforening med far i løpet av relativt kort tid.	Utgangspunkt om midlertidighet. Mål om gjenforening.	Utgangspunkt om midlertidighet	«I denne uavklarte situasjon og fremtidsutvikling, finner nemnda det riktig å fastsette et samvær som går ut over det barneverntjenest en har foreslått»	Samvær skal ivareta gjenforening, ikke urimelig belastning. HR: ikke legge opp mot barnets tålegrense		For å tidlig å si, utelukker ikke gjenforening, derfor skal samvær ivareta dette målet. Dermed månedlig samvær
Samvær	Hver 3. uke for hver av foreldrene. 3 timer	12 ganger 4 timer begge foreldre sammen	Mor: 6x3t. Far: 12 helgesamvær	Far: ubegrenset unntatt <2 timer og overnatting før etablert i slektshjem Mor: 12x2t	Mor: 8x1,5t deltar på fars samvær Far: 12x5t	12x6 12x6 Det foreligger tvil bak denne omfattende utmålingen	12x4 t, felles	Mor: 5x3t Far: 7 dagssamvær med mulighet for overnatting når vurderes som mulig	Mor: 8x3t Far: 6x2t	12x3t

Tilsyn	Ja	Nei, men sakkyndig anbefalt støtteperson	mor	Mor	Mor (far også delvis grunnet mo)	Nei	Ved oppstart. Det settes stopp-punkt ½ år for opphør. Det må reises sak av bv dersom fortsette	Mor	Ja	Ja
Formål	Gjenforening	Gjenforening	Gjenforening, egenverdi. Styrke, utvikle bånd	Gjenforening mulig for både far og ev. mor	Styrke og utvikle bånd. Gjenforening med far.	Styrke og utvikle bånd for fremtidig gjenforening	Vises bare til rettspraksis om styrking og utvikling av bånd	Kjennskap til foreldrene på en slik måte at gjenforening kan være mulig. Utvikling og styrking av båndene kan ses som uforenelig opp mot utviklingsmessige behov.	Tilrettelegge for gjenforening	Tilrettelegge for gjenforening
Tilknytning til foreldre	Foreldre tar godt var på barnet under samvær. Ingen motstand hos barnet ved levering. Ikke reaksjoner etter samvær. Foreldre samarbeider godt.	Ikke nevnt i samværsutmåling	Foreldre som kontinuitet i livet sitt. Vite hvordan det går med dem. Viser til internasjonal praksis. Beskriver god tilknytning til far. Utilstrekkelig info om mor. Lojalitetsfølelse.	Kraftig understimulert av mor. Ikke nevnt i samværsfastsettelse	Gjensynsglede med mor. Sier ikke noe om tilknytningen, men at det er en god tone med begge foreldre. Tyder på tilknytning til mor, da barnet tåler avbrytelser. Tilknytning til far god: fortrolighet, gledesuttrykk.	Styrke og utvikle bånd for mulig gjenforening.	Ikke nevnt, annet enn at barnet ikke vil treffe far, men utmåler likevel samvær	Barnet har tilknytningsskade	Hyppig samvær for gjenforeningsmål, men god kvalitet på samvær er det viktigste. Begrense samvær i starten og øke etter hvert for å ivareta mål om gjenforening. Mor begrenset samværskompetanse, forstyrret tilknytning. Det ene barnet har tilknytningsforstyrrelse. Det andre	Trenger månedlig samvær for å kunne opprettholde tilstrekkelig kontakt, siden de er små barn. Barneperspektiv!

									har uspesifisert forstyrrelse	
Tilknytning til fosterhjem	Relasjonsbygging taler ikke for en begrensning av samvær. Har knyttet seg til tross for mye samvær (gode)	Samvær begrenses for ro i fosterhjemmet ved oppstart. Mener at dette vil bidra til å kunne øke senere. For omfattende i starten kan gi neg. Effekt. Sier ikke noe om hvorfor	Etablere trygg og god relasjon. Slå seg til ro. Bearbeide brudd og dermed få utvikle seg. Få en god barndom og liv på lang sikt	Overnatting med far begrenses til barnet er «trygt etablert i fosterhjemmet»	«generelt behov for noe mer ro i tiden da hun skal overføres til et fosterhjem»	Tilpasse seg et nytt liv og skole. Etablering av tilhørighet for vellykket plassering. For omfattende samvær kan skape lojalitetskonflikt. Foreldre må akseptere plassering	IKKE NEVNT	Raundalen utvalget om utviklingsfremmende tilknytning. Veie behov for utviklingsstøttende omsorg opp mot samvær med mor Tilknytning til fosterhjemmet veies tyngre enn å styrke og utvikle båndene. Dette hensynet er avgjørende i denne saken ved utmåling.	Trenger å slå seg til ro, kjenne utviklingsfremmende omsorg, samvær må ikke forstyrre tilknytningsprosessen til nye omsorgspersoner. I starten veier tilknytning til fosterhjem tyngre enn samvær med bio.	Stort behov for ro og stabilitet i fosterhjem for å kunne hjelpes. «Det er helt avgjørende at de faller til ro og opplever trygghet i fosterhjem, SLIK at omsorgspersonene kan begynne å arbeide med å hjelpe barna [...]
Midlertidig samværsordning	Min. samvær utmålt. Må vurderes fortløpende	Må vurderes fortløpende. Utvidelse må skje når mulig	Må vurderes fortløpende. I hht EMD og barnets beste	Nei	Vurderes fortløpende om barnets beste og EMD sine krav	Slik situasjonen er nå. Åpner for økt samvær dersom beste for barnet. Nevner ikke krav fra EMD.	Slik situasjonen er nå. Må vurderes fortløpende om i hht barnets beste og EMD	Vurderes fortløpende ihht barnets beste og EMDs krav.	«på sikt vil det kunne være grunnlag for å øke opp samværsfrekvensen og varigheten av samværene, slik at man ivaretar hensynet til en mulig fremtidig gjenforening» (ikke avsluttende)	Minimumsamvær, økes hvis barnets beste og for å møte EMDs krav.